

Голас Радзімы

№ 50 10 снежня 1992 г. Выдаецца з 1955 г.

(2296) Цана 50 кап. (па падпісцы — 8 кап.)

У БЕЛАРУСІ ўпершыню былі адзначаны ўгодкі СЛУЦКАГА ПАЎСТАННЯ

28 лістапада 1992 года ў вёсцы Семежава, дзе некалі размяшчаўся штаб Слוצкага паўстання, быў устаноўлены і асвячоны сьвятарамі крыж змагарам, што палеглі за незалежнасць Беларусі.
З успамінамі аб сустрэчах са слוצкімі паўстанцамі выступілі былы настаўнік мясцовай школы Мікалай Аляшквіч (на здымку — ля мікрафона).
[Пра ўгодкі Слוצкага паўстання чытайце на стар. 3 «Благаславіць ці пракляціць»].

МЕТАМАРФОЗЫ БЕЛАРУСКАГА «ЗАПАДНО-РУССИЗМА»

ТЭРЫТОРЫЯ ЦІ НАЦЫЯ?

«Я ўбачыў і зразумеў, што і ў Беларусі Беларусі ўжо няма. Яе зрабілі тэрыторыяй Саюза, прахадным дваром».

Ул. ДАМАШЭВІЧ.
Мітынгвая аповесць.

- Рускія?
 - Не, беларусы.
 - Фшыстка едно, рускія.
- Спрачацца не выпадала...

З дыялога польскага пагранічніка з беларускімі турыстамі. (ЛІМ, 1992, 17 крас.)

Калі б спатрэбілася адным толькі словам выказаць глыбіню нацыянальнага заняпаду беларусаў, слова такое ёсць: «западно-руссизм». Азначэнне «беларускі» ў звязцы з ім перадаксальна адцяняе трагікізм таго грамадскага і псіхічнага стану, пры якім вынішчэнне нацыянальнае тоеснасці народа адбываецца ад ягонага імя і нават вуснамі, рукамі ягоных гадаванцаў. Ці не над недарэчнасцю паўсталых абставін некалі з горыччу засяроджваўся Паэт-прарок: «У батракі пайшлі ўнукі і топчуць прадзедавы косці» (Янка Купала)?

«Западно-руссизм», здаецца, і ёсць палітычным, духоўным жабрацтвам, торбай жабрачай на шы, якую змушаны ў пэўнай ступені й прывучаны цягаць беларус. І цягае каторае ўжо стагоддзе. Нават не з прычыны свае нішчымнасці (не абзелены ж ён ад прыроды, як і кожан іншы народ, ні багатцем, ні кляйнотамі), але найбольш праз сваю рахманасць беларускую, прыцярпеласць адвечную. Ці не з гэтых і падобных «цнотаў» яшчэ не так даўно маладыя філосафы на Беларусі (многія з іх павырасталі ўжо на дактароў і нават акадэмікаў) выводзілі своеасаблівыя заканамернасці беларускага лёсу, здабываючы сабе навуковыя ступені, а народу — перспектыву самагубцы.

Прыклад: «Из всех наций Советского Союза белорусская нация проявляет наибольшую тенденцию к переходу на литературный язык русского народа». Таму «постепенный добровольный переход белорусов на литературный язык русского народа является зако-

[Працяг на 7-й стар.]

РЭПАРТАЖ З КЛАС-КЛУБА

БІЗНЕСМЕННЫ БАВЯЦЬ ЧАС

ПАВАЖАНЫЯ СУАЙЧЫННІКІ ДАЛЕКАГА ЗАМЕЖЖА!

У сувязі з вялікім падаржаннем кошту выданняў, даводзім да вашага ведама, што ў 1993 годзе «Голас Радзімы» будзе дасылацца на Захад толькі на ўмовах валютнай падпіскі. Падпісання на «Голас Радзімы» вы зможаце ў контрагентаў і фірмах, якія супрацоўнічаюць з асацыяцыяй «Міжнародная кніга» і знаходзяцца ў краінах вашага пражывання. Індэкс газеты 63854, падпісная цана 58 долараў ЗША на год.

Адрасы прадстаўніцтваў «Міжнароднай кнігі» за мяжой будучы надрукаваны пазней. Сачыце за нашымі аб'явамі.

Яшчэ не так даўно трэдыцыйнай тэмай нашай прэсы была «Нью-Йорк (Стамбул, Парыж, Рым і далей на захад) — горад кантрастаў». Сёння не трэба ездзіць за мяжу: ролю такога горада можа адыграць амаль што любы населены пункт на неабсяжнай прасторы СНД. А што ўжо гаварыць пра яе сталіцу... Сацыяльнае становішча тут усё больш выразна падзяляе людзей. І з'яўленне ў Мінску клуба мільянераў, бізнесменаў ці проста заможных людзей (назвайце, як хочаце, самі ж яны назвалі яго Клас-клуб) толькі пацвярджае сённяшняе рэаліі нашай жыцця.

Пра тое, як установы такога тыпу выглядаюць «там», мы ўжо добра ведаем хаця б з дэтэктыўных раманаў Чэйза. А вось як у нас! Каб пабачыць усё на свае вочы, у перапоўненым аўтобусе па цёмных вуліцах ваш карэспандэнт адправіўся ў «капіталістычны рай».

Да невялікага будынка, на вуліцы Веры Харужай, абнесенага неахайным драўляным плотам (побач ідзе рамонт), пад'язджалі шыкоўныя машыны замежнай вытворчасці, «Волгі» і таксі. З мяккім цмоканнем адчыніліся фірмовыя дзверцы, і ногі пасажыраў, абутыя ў раскошныя «саламандры» і зграбныя туплікі адразу трапілі ў непразную гразь. Калі б прыхільнікі сацыяльнай справядлівасці ў гэты момант апынуліся

ля ўваходу ў Клас-клуб, іх дэмакратычныя пачуцці былі б цалкам задаволены: наша жыццё не прыстасавана ні для бедных, ні для багатых. А ў тым, што

тут збіраюцца пераважна заможныя людзі, сумняваюцца не прыходзілася: абанемента на паўгода і задавальненне два ра-
(Закачэньне на 3-й стар.)

Фота Віктара СТАВЕРА.

БЕЛАРУСЬ І СВЕТ

ДАВЕР ДА УЛАДАЎ

— Па дэламу шэрагу пытанняў я катэгарычна супраць таго, каб нам дапамагалі, бо лічу: мы павінны ўласнай працай паліпацца сваё жыццё, — заявіў Старшыня Вярхоўнага Савета рэспублікі Станіслаў Шумкевіч на сустрэчы з прадстаўнікамі нямецкай зямлі Ніжня Саксонія, якія нядаўна наведалі Беларусь. — А вось дапамогу дзецім прымаю ў любой форме і вельмі ўдзячны дабрачыннаму фонду зямлі Ніжня Саксонія «Дзеці з Чарнобыля» за ўвагу і падтрымку. Такія чалавечыя кантакты ўмацоўваюць імунітэт нашай нацыі да радыефобіі.

Кіраўнік беларускай дзяржавы, падкрэсліўшы прысутнасць у саставе дэлегацыі прэзідэнта Ландтага зямлі Ніжня Саксонія Хорста Мільда, заўважыў таксама, што ў свеце мацнее давер'е да парламента і ўрада нашай рэспублікі. Калі раней многія краіны ў асноўным аказвалі гуманітарную дапамогу праз неадзінадушныя структуры, то цяпер часта супрацоўнічаюць з уладамі. Ён з адбразненнем адгукнуўся аб намеры нямецкага фонду ўзяць пад сваю апеку праграму аздаравлення людзей, якія пражываюць у зоне жорсткага радыяцыйнага кантролю. Урад зямлі Ніжня Саксонія выдзеліў фонду «Дзеці з Чарнобыля» на гэту дабрачынную акцыю 3 мільёны марак.

ФЕРМА ШЫНШЫЛЫ

Шыншыла — паўднёва-амерыканскі звярок, футра якога на міжнародных аўкцыёнах ацэньваецца ўтры даражэй за норку, з'явіўся і ў нас у рэспубліцы. Унікальная ферма створана ў калгасе «17 верасня» Баранавіцкага раёна. Пакуль у вальерах каля чатырохсот звяркоў. У будучым годзе іх пагалоўе мяркуецца дасягнуць да тысячы. Калгас «17 верасня» — гаспадарка звергадоўчая. У асноўным тут гадуюць норак, але ёсць і гхары, яноты. Ад рэалізацыі пушніны летась атрымана звыш пяці мільёнаў рублёў. У гэтым годзе мяркуецца, што лічба будзе вышэйшая, бо цэны на футра растуць. НА ЗДЫМКУ: намеснік кіраўніка звергафермы Яніна ДАЛМАЦКАЯ задаволена якасцю футра сёлетага сезона.

ЦАРКОУНЫЯ НАВІНЫ

НІЯКІХ АБМЕЖАВАННЯЎ

У Беларусі зарэгістравана 1 400 рэлігійных абшчын. З іх толькі за апошнія 3 гады створана 760. Экзархат Беларускай праваслаўнай царквы складаецца з 10 епархій.

Працуюць духоўнае вучылішча, якое рыхтуе ніжэйшых чыны, што абслугоўваюць царкву, і Мінская духоўная семінарыя. Паступіць у семінарыю можа любы жадаючы, ніякіх абмежаванняў на нацыянальнай прыкмеце не ўводзіцца. Вышэйшая навучальная ўстанова адкрыта вось ужо чацвёрты год. На сёняшні дзень там вучацца 160 студэнтаў. Праваслаўнай царкве ўдалося адрадыць сястрыцтва. Так, больш ста добраахвотнікаў уваходзіць у Таварыства міласэрнасці імя Софіі Слуцкай. Іх абавязкі — дапамога дзякахворым.

ТРАГІЧНА, АЛЕ ФАКТ

Страшней за радыяцыю аказаліся міжнацыянальныя канфлікты для сям'і Сазанчук. Юрый — у мінулым маракпадоўнік — разам з жонкай Галінай і двума дзецьмі (на здымку) вырашылі пакінуць у Рызе наседжанае месца і вярнуцца ў родную Беларусь. У Нароўні знайшлася ім і работа, і чатырохпакёвы катэдж для жылля.

Выпадак гэты на Гомельшчыне — не адзіны. У Нароўлянскім раёне, вядомым як зона радыеактыўнага заражэння, знайшлі прытулак прыезджыя з многіх гарачых кропак былога Саветаўнага Саюза — з Баку, Грознага, Прыднястроўя, Прыбалтыкі. Небяспэка быць уцягнутымі ў крываваыя канфлікты здалася ім больш грознай, чым вынікі пражывання ў забруджанай зоне.

ВЕЧАРЫ

РОДНАМУ КРАЮ

— ...А як песню заспяваю
Аб знішчоным нашым краі... —
спявае вядомы кампазітар, народны артыст СССР Ігар Лучанок сваю песню «Роднаму краю», напісаную ім на верш Я. Коласа, створаны паэтам яшчэ ў 1914 годзе. Больш як праз 70 гадоў верш стаў песняй. Пра свае творы, звязаныя з імем і творчасцю Якуба Коласа, І. Лучанок расказаў на вечары «Якуб Колас у музыцы», прысвечаным 110-й гадавіне з дня нараджэння паэта.

Сын пісьменніка Даніла Міцкевіч расказаў пра творчасць беларускіх кампазітараў А. Багатырова, Ю. Семіянікі, Г. Пукста, К. Галкоўскага і іншых, якая звязана з творчасцю бацькі.

Ары з опер «Новая зямля», «У пушчах Палесся», рамансы і песні баларускіх аўтараў выконвалі салісты Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета РБ заслужаная артыстка Н. Казлова, І. Адзішова і В. Стральчэня.

Цёпла прымалі слухачы і народную артыстку Беларусі М. Захарэвіч, якая чытала творы Я. Коласа.

У канцэртнай праграме прынялі ўдзел кампазітары і выканаўцы барды Алег Атаманаў і Валеры Пазіякевіч, а таксама канцэртмайстры заслужаны артыст РБ Г. Карант і Мікалай Сярдобаў.

НАША ЗДАРОУЕ

ТУБЕРКУЛЁЗ НАСТУПАЕ

Сталічныя медыкі б'юць трывогу: адной з галоўных праблем у Мінску застаецца туберкулёз. Асноўная колькасць захварэўшых прыпадае на ўзрост ад 20 да 49 гадоў. Летась толькі ў навуцальных установах выяўлена 20 студэнтаў і навучэнцаў і 11 супрацоўнікаў з актыўнымі формамі гэтага страшнага захворвання. Сярэдні паказчык сёння па Мінску — 21,4 «туберкулёзніка» на 100 тысяч насельніцтва.

А быў час, калі ў нас нават забыліся, што такое туберкулёз.

МІНІ-АНАЛІЗАТАР

У СОРАК РАЗОЎ ХУТЧЭЙ

Першы айнакны глюкамер — прыбор для вызначэння ўтрымання цукру ў крыві чалавека — створаны ў мінскім Навукова-даследчым інстытуце радыёматэрыялаў. Уся працэдура займае толькі адну хвіліну — у 40 разоў хутчэй, чым традыцыйным спосабам з дапамогай рэактываў. Навічка дазваляе хворым на дыябет, а таксама тым, у каго павышанае ўтрыманне цукру ў крыві, самім кантраляваць сваё здароўе, усталяваць час і дозу ўвядзення інсуліну. Насіць з сабою экспрэс-аналізатар няцяжка: ён важыць усяго дзвесці грамаў.

Міні-аналізатар дае магчымасць падтрымліваць працаздольнасць чалавека, эканомна расходваць дэфіцытны інсулін.

СТАТЫСТЫКА СВЕДЧЫЦЬ

РУШЫЛІ З МЕСЦА

Дзяржкамстат Рэспублікі Беларусь падвёў вынікі работы прамысловасці за 11 месяцаў бягучага года. Яны сведчаць аб паступовым паліпшэнні работы гэтай галіны. Калі ў студзені — жніўні зніжэнне аб'ёмаў прамысловай вытворчасці ў параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года складала 14,2 працэнта, то ў верасні — 10,8, у кастрычніку — 5,8, у лістападзе ўжо дасягнуты рост вытворчасці на 1,3 працэнта.

Палепшылася работа многіх галін прамысловасці. У лістападзе прадукцыя машынабудавання павялічылася на 2,6 працэнта, лёгкая прамысловасці — на 6,4, харчовай — на 3, лясной і дрэваапрацоўчай — на 2 працэнта. Аднак захоўваецца значнае зніжэнне вытворчасці ў паліўнай прамысловасці з-за змяншэння паставак нафты.

ПАСЛЯ СПРАВАЗДАЧНА-ВЫБАРЧАЙ
КАНФЕРЭНЦЫІ БФК

АДДАЧА АД КУЛЬТУРЫ
АДЧУВАЕЦА НЕ АДРАЗУ

Беларускі фонд культуры адзначыў сціплы пяцігадовы юбілей. Але і за такі кароткі час гэтай грамадскай арганізацыяй зроблена нямала дзеля адраджэння нацыянальнай беларускай культуры, мовы, вяртання народу яго духоўнай спадчыны. У канцы лістапада адбылася канферэнцыя БФК, на якой яго старшыня пісьменнік Іван Чыгрынаў зрабіў справаздачу і расказаў пра планы на бліжэйшую будучыню.

Фонд культуры з'явіўся ў складаны палітычны час, калі ўзраста прага нашага народа да ўсведамлення і асэнсавання свайго месца ў агульначалавечай культуры, павялічылася цікавасць да вывучэння ўласнай гісторыі, адраджэння народных традыцый, з'явілася неабходнасць знайсці і вярнуць на Беларусь разабаваныя, расцярашаныя войнамі і рэвалюцыямі скарбы нацыянальнай культуры.

У фонду багата шчырых прыхільнікаў і энтузіястаў, з дапамогай якіх былі створаны грамадскія камісіі па краязнаўству, фальклору, беларускай мове, вяртання нацыянальных каштоўнасцей на радзіму, народных майстроў, мастацкі і бібліятэчны саветы, клуб калекцыянераў. Дзейнасць грамадскіх аб'яднанняў стала падмуркам для стварэння працуючых сёння таварыства краязнаўцаў, Беларускай мовы імя Ф. Скарыны, Саюза кавалёў Беларусі. З кожным годам усё больш маляўнічымі і сапраўды народнымі і масавымі робяцца такія свята, як Каляды, Гуканне вясны, Купалле, Радаўніца, Дзяды і інш., дзеля аднаўлення якіх многа зрабіў БФК. Пачынаў сваю работу фонд з распрацоўкі доўгатэрміновай праграмы «Спадчына», што сканцэнтравала ў сабе розныя аспекты беларускага нацыянальнага адраджэння. Узятая пад апеку дзяржавай, сёння выходзіць часопіс «Спадчына», узнаўляючы забытыя старонкі нашай мінуўшчыны.

«Любімае дзіця» фонду культуры — Камісія Рэспублікі Беларусь па вяртання гісторыка-культурнай спадчыны, якую яшчэ чатыры гады назад утварыла група энтузіястаў. Сёння яе ўзначальвае міністр культуры Я. Вайтовіч і дырэктар Навукова-асветнага цэнтра імя Скарыны А. Мальдзіс. Дзякуючы рабоце камісіі ўжо вернуты з далёкага замежжа і рэспублік былога СССР бяспечныя творы мастацтва, гістарычныя каштоўнасці. На бліжэйшую будучыню прынята рашэнне аб зборы, вывучэнні і складанні каталога бібліятэкі Сімяона Полацкага. Прапанаваны цікавыя варыянты пошукаў Радзівілаўскіх каштоўнасцей, звязаныя з нядаўнім прыездом на Беларусь Эльжбеты Талашэўскай з роду Радзівілаў. Мяркуюцца вярнуць з Кіева на радзіму бібліятэку графа Буцянэва-Храптовіча. Здаецца, зайшлі ў тупік пошукі бяспечнага крыжа Ефрасінні Полацкай, які прапаў у час другой сусветнай вайны, але вядомая балгарская прадакцыйніца Ванга быццам бы сказала, што беларусам няма чаго хвалявацца: у хуткім часе крыж вярнецца да іх.

Дарэчы, Беларускі фонд культуры і, ў прыватнасці, камісія «Вяртанне» падрыхтавалі зварот групы грамадскіх дзеячаў да кіраўніка беларускага ўрада і да кіраўнікоў урадаў краін Садружнасці з патрабаваннем дэмансваваць ташкенцкае пагадненне па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны, таму што яно носіць рэакцыйны характар і не адпавядае міжнародным пагадненням. У свой час (прыкладна год таму) яно выклікала абурэнне. Згодна з ім, немагчыма было не тое што вярнуць нацыянальныя гісторыка-культурныя каштоўнасці, вывезеныя за межы рэспублікі, а нават пазнаёміцца з імі ў музеях і архівах Расіі.

БФК па магчымасці займаецца вырашэннем культурных праблем прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцей, што жывуць на беларускай зямлі. Пры яго аддзяленнях створаны культурна-асветніцкія аб'яднанні палякаў, украінцаў, рускіх, яўрэяў, татар, армян, азербайджанцаў. Яны маюць магчымасць вывучаць сваю гісторыю, мову, традыцыі, праводзіць вечары, удзельнічаць у фестывалях.

З такой жа ўвагай фонд культуры ставіцца да беларусаў, якія жывуць за межамі бацькаўшчыны, маюць свае суполкі. Іх прадстаўнікі наведваюць Беларусь, фонд культуры прымае ўдзел у найбольш значных мерапрыемствах, якія арганізуюць землякі замежжа.

У сваім дакладзе Іван Чыгрынаў падкрэсліў, што Беларускі фонд культуры не ўключаецца ў палітычную барацьбу, не прымае шкоднага, антыканструктыўнага ўплыву ні адной з існуючых партый. Зусім нядаўна фонд расставіў з аб'яднаннем «Полісся», якое «адышло ад культурна-асветнай работы ў выніку гіпертрафіраванага ўяўлення аб сваёй быццам бы гістарычнай значнасці ў развіцці нашага грамадства», дзейнічала па ўказцы зверху.

Многа горкіх слоў было сказана на канферэнцыі аб гаротным стане культуры, якой не хапала і не хапае грошай, а ў дзяржавы яна заўсёды была на задворках.

Аддача ад культуры адчуваецца не адразу, сказаў І. Чыгрынаў, але абавязкова будзе, калі на яе працаваць. Цяжка і крыўдна, калі даводзіцца за культуру змагацца. Спадзяёмся, што новая дзяржава — незалежная Беларусь ёй дапаможа.

Д. ЧАРАПОВІЧ.

ВАКОЛ СЛУЦКАГА ПАЎСТАННЯ

БЛАГАСЛАВІЦЬ ЦІ ПРАКЛЯСЦІ?

У БЕЛАРУСІ УПЕРШЫНЮ БЫЛ АДЗНАЧАНЫ УГОДКІ СЛУЦКАГА ПАЎСТАННЯ

ры, і самі ўзважваць, аналізаваць і ацэньваць падзеі. Як не благаславіць час, калі гэта стала магчымым!

Спакойная атмасфера навуковай акадэміі, на якой былі спробы разабрацца ў тым, што ж адбылася на Слуцчыне ўвосень 1920 года — сялянскае паўстанне ці збройны чын у абарону Беларускай Народнай Рэспублікі, — яшчэ раз прымусілі задумацца: а ўсё ж такі мы вучымся самастойна і вольна разважаць, не азіраючыся на сваіх суседзяў — будзе ім даспадобы наша трактоўка ці не? Сапраўды, падабаецца каму ці не, але сёння навукоўцы і палітыкі сцвярджаюць, што Слуцкае паўстанне выявіла ўзлёт нацыянальнай свядомасці, пачуццё годнасці беларусаў, іх гатоўнасць да барацьбы за незалежнасць Радзімы, што Слуцкае паўстанне было антыбальшавіцкім, накіраваным супраць татальнай харчовай развэрсткі, калі ў селяніна забіралі з засека апошнія зярнятка, супраць ленінскай палітыкі падзелу Беларусі паміж Польшчай і Расіяй без згоды на тое саміх беларусаў.

Калі разглядаць Слуцкае паўстанне як лагічнае звяно ў ланцугу падзей, звязаных з беларускім нацыянальна-вызваленчым рухам у 1917—1920 гадах, мэтай якога была свая дзяржаўнасць, то нельга не пагадзіцца з Васілём Быкавым, які сказаў на ўрачыстай вечарыне «Шляхам волі», што адбылася ў Доме літаратара ў Мінску: «У той даўняй падзеі былі шчырыя і светлыя памкненні, былі гераічныя ўчынкi, былі выдатныя людзі, патрыёты беларушчыны, што паклалі свае лёсы ў святую справу нашай суверэннасці».

Вакол падзей, што адбыліся ў Мінску і на Слуцчыне 27—29 лістапада гэтага года, тоўпіцца ў галаве рой думак. Калі паспрабаваць акрэсліць галоўную, то выдзеліў бы адну: мы пачуваемся вальней у сваім доме. І найпершы доказ таму ёсць факт, што сёння пішучы пра Слуцкае паўстанне, мы не бяром гэтыя словы ў дзюксе, не замяняем іх выразамі «кулацкі мяцеж», «бандыцкае антысавецкае выступленне», не чапляем розных ярлыкоў.

Слухаючы кароткую прамову прафесара Анатоля Грыцкевіча падчас ускладання вянка пашаны на плошчы Незалежнасці ў Мінску да дома Эдварда Вайніловіча, у слудкім доме якога 15—16 лістапада 1920 года адбыўся Першы Беларускі з'езд Слуцчыны, адзначаю, як свабодна ацэньвае вядомы гісторык падзеі тых даўніх часоў на Слуцчыне. Цяпер гэта ўжо не «контррэвалюцыйнае выступленне», як ішчэ пяць гадоў назад вымушаны быў пісаць Анатоль Грыцкевіч у кніжцы «Вакол «Слуцкага паўстання», якую з такімі неверагоднымі цяжкасцямі ўдалося выдаць у «Бібліятэцы «Голасу Радзімы». «Не цэлесообразна!» — адказвалі рэдакцыі ў пэўных высокіх інстанцыях. Амаль паўтара года спатрэбілася, каб дамагчыся дазволу выдаць кніжку пра Слуцкае паўстанне, нават у тым, марксісцка-класавым варыянце, дзе было ўзята ў дзюксе ўсё, што толькі можна было ўзяць.

Як неаспрэчны факт канстатую слухную думку доктара гістарычных навук М. Біча, выказаную ім на навуковай акадэміі, прысвечанай Слуцкаму паўстанню: «Савецкая гісторыя або замоўчвала гэтую падзею, або характарызавала Слуцкае паўстанне як антынароднае, палітычны бандытызм або нават як выдумку беларускіх нацыяналістаў».

Здаецца, нарэшце, мы маем права ведаць усё, што было ў нашай гісто-

ра веліч і трагізм нашай гісторыі, што яскрава выявіліся ў Слуцкім паўстанні. Хачу зноў спаслацца на словы М. Біча: «Беларускі народ у масе сваёй, калі не лічыць невялікай праслойкі інтэлігенцыі, не быў падрыхтаваны да тых падзей, якія адбыліся ў 1917—1920 гадах. Трагізм той жа, які мы назіраем і сёння (падкрэслена мною. — В. М.). Маса беларускага сельніцтва не ўсведамляла сябе як беларусы, не ставіла перад сабой задачы стварэння сваёй незалежнай дзяржавы».

Нягледзячы на заклікі лідэра БНФ Зянона Пазыняка святых даты святкаваць, не ўпадаць у журботу і не жаліцца на цяжкое жыццё, усенароднага свята на Беларусі не было. Яго адначала «невялікая праслойка інтэлігенцыі», што належыць да адраджэнскай плыні. Адно і тыя ж людзі фактычна былі і на плошчы Незалежнасці, і на навуковай акадэміі, і на вечарыне. Яны ж аўтобусамі выправіліся ў суботу, 28 лістапада, у Семежэва — Слуцк. Каб не яны, у Семежэве нават ніхто не згадаў бы пра Слуцкае паўстанне. Падзеі 72-гадовай даўнасці амаль што начыста вытравілі з памяці случчакоў. Не ведаюць тут пра іх ні як пра мяцеж, ні тым болей як пра паўстанне.

Дык што ж, праклінаць народ, які не памятае сваёй гісторыі і дбае сёння больш пра хлеб надзённы, чым пра духоўную пажыву?

У Слуцку ініцыятары святкавання ўгодкаў Слуцкага паўстання меліся адкрыць мемарыяльную дошку на доме, дзе адбываўся Першы Беларускі з'езд Слуцчыны. Гарадскія ўлады не дазволілі гэтага зрабіць. 29 лістапада

ў Салігорскім краязнаўчым музеі мелася адкрыцца выстава, прысвечаная Слуцкім падзеям 1920 года. Гарвыканком забараніў пад пагрозай звальнення дырэктара музея, калі аслухаецца.

На акадэміі і вечарыне зачыталіся тэлеграмы ад ВЦР і БНР, розных грамадскіх арганізацый замежных беларусаў, для якіх Слуцкае паўстанне — вялікае нацыянальнае свята. На запытанне кагосьці з прысутных: «А дзе ж віншаванні ад нашага ўрада?» — няёмкая паўза.

Можна абвінаваціць былых партакратаў, якія заселі ва ўладных структурах усіх узроўняў, у абыхавым або насцярожаным стаўленні да тых падзей. Але што яны ведаюць пра Слуцкае паўстанне, калі ні ў адным савецкім падручніку, па якіх мы ўсе вучыліся, няма нават згадкі пра яго? Афіцыйную думку, якая павінна была б даць аб'ектыўнае вызначэнне тых далёкіх падзей і іх бясстрасную ацэнку з беларускіх нацыянальных пазіцый, Васіль Быкаў абвінаваціў у тым, што яна «і цяпер застаецца ў баку, бо, як і раней, верна абслугоўвае несмяротны ваенна-прамысловы комплекс, карумпіраваную ўладу, неўміручы бальшавіцкі імперыялізм».

Адно пагодзіцца з гэтым, іншыя запярэчаць. Я ж хацеў бы звярнуць толькі ўвагу на тое, што «круглы стол» па Слуцкаму паўстанню адбыўся ўпершыню, што адзначаліся яго ўгодкі на Беларусі таксама ўпершыню. Прыгадайма, у якую канфрантацыю з афіцыйнымі ўладамі вылілася першая спроба адзначыць наша спрадвечнае свята — Дзяды. І як спакойна мы адзначаем яго цяпер, як пашыраецца яно, пачаўшыся з сталіцы, на ўсю Беларусь. А пачыналі адраджаць гэтую шляхетную традыцыю таксама інтэлігенты. Ім, гэтай невялікай праслойцы, трэба так многа цяпення і мудрасці, веры ў свой народ, каб абудзіць яго ад здранцвення. Утравелы дзірван нашай гісторыі вымагае ад аратага і сейбіта трываласці і руплівасці.

Вацлаў МАЦКЕВІЧ.

ленне і суцэльная гераізацыя. Мне здаецца, можна зразумець і тую, і другую.

Цяпер мы хочам узнавіць памяць пра ўдзельнікаў Слуцкага паўстання. Але хто стаіць за гэтым «мы»? Увесь народ? Каб жа!..

На навуковай акадэміі гаварылася

на больш пра хлеб надзённы, чым пра духоўную пажыву?

У Слуцку ініцыятары святкавання ўгодкаў Слуцкага паўстання меліся адкрыць мемарыяльную дошку на доме, дзе адбываўся Першы Беларускі з'езд Слуцчыны. Гарадскія ўлады не дазволілі гэтага зрабіць. 29 лістапада

НА ЗДЫМКАХ: Мінск, плошча Незалежнасці. Ганаровая варта моладзі ля вянка пашаны, ускладзенага да дома Э. Вайніловіча; якім яно вырасце — маладое пакаленне случчакоў!; набажніства ў Свята-Міхайлаўскім саборы ў Слуцку ў памяць аб паўстанцах.

Фота Віктара СТАВЕРА.

Разважаны А. Жураўскага не надта гарманіруюць з фактамі і ў іншых месцах артыкула «Гісторыя, якая ўмясцілася ў тры гады». На першы погляд ягонае аргументацыя можа нават і ўразіць чытача — так многа там спасылка на хронікі, летапісы, дакументы, што міжволі перадае дэведчанасцю аўтара хочацца стаць навіцэжкам. А калі прыгледзецца бліжэй? То акажацца, што шмат чаго робіцца ў яго па формуле і метадыцы, вядомай у навуцы пад назвай «цяп-ляп».

Паспрабуем параўнаць: «Той Нарымонт мел герб, або клейнот, рыцэрства своего таковы, і тым печатоваўся, Великому князству Литовскому зоставил его, а то такий: в гербе муж збройный, на коню белом, в полю червоном, меч голый, яко бы кого гонячи держал над головою, и есть оттоля названный «погоня». Гэта цытата з «Хронікі Літоўскай і Жамойцкай», змешчанай у 32-м томе «Полного собрания русских летописей». Сам А. Жураўскі робіць спасылку на тую

нальня гісторыі. На вялікі жаль, мы яе не ведаем, бо пры савецкай уладзе яе фальсіфікавалі ў імя найвысакароднейшых мэт будаўніцтва сацыялізму і выхавання інтэрнацыяналістычных пачуццяў. Сёння мы часта становімся сведкамі падтасоўкі нашага мінулага для выхавання нацыянальнай свядомасці. То мы «старшаму брату» маліліся, што аж доб трашчаў, то зноў мы гатовы паліваць яго памыямі з брандспойтаў.

Мы сабе абавязаны вярнуць

Выступаць сёння супраць «Пагоні» і нацыянальнага сцяга — патрэбна грамадзянская мужнасць. Калі чалавек прытрымліваецца сваіх перакананняў, не зважаючы на грамадскую кан'юнктуру і палітычную атмасферу, — гэта пахвальна. Шкада толькі, што А. Жураўскі няк не хоча лічыцца з рэальнымі фактамі.

Але засведчыў А. Жураўскі нешта іншае: ён даказаў, што для таго каб зневажаць і Вярхоўны Савет, і дзяржаўныя сімвалы, розуму многа не трэба. Можна плесці абшчыню, бяздумна паўтараючы тое, што ўжо сотні разоў мы чыталі і чулі.

Чаму «бяздумна»? Некаторыя прыклады я прыводзіў. Спашлюся яшчэ на адну цытату: «У святле ўсяго сказанага, — піша А. Жураўскі, — становіцца зразумелым, што прыняццем беларускай «нацыянальнай» сімволікі ў выглядзе герба «Пагоня» і бела-чырвона-белага сцяга Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь нанёс звонкую аплывуху ўжо мёртвым і яшчэ жывым былым воінам Чырвонай Арміі, партызанам і падпольшчыкам, якія змагаліся з фашысцкімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны пад традыцыйным чырвоным сцягам (падкрэслена мною. — У. К.) і якія герб «Пагоня» і бела-чырвона-белы сцяг беларускіх калабарантаў успрымалі як знакі ганьбы і здрады. У той жа час гэты крок Вярхоўнага Савета нельга разглядаць як-небудзь інакш, чым высокую маральную ўзнагароду тым былым гітлераўскім прыслужнікам беларускага паходжання, якія, ратуючыся ад заслужанага пакарання, дажываюць цяпер свой век у розных краінах свету».

А трохі вышэй сам А. Жураўскі паведамляе: «...Фашысцкім флагам стала чырвоная палотнішча з чорнай свастыкай у цэнтры белага круга. У верасні 1935 года законам рэйхстага фашысцкі флаг быў аб'яўлены дзяржаўным флагам Германіі». «Пад гэтымі сімваламі (у тым ліку і пад чырвоным «палотнішчам» або «флагам». — У. К.) гітлераўскія арды акупіравалі амаль усе краіны Еўропы, занявалі іх народы, учынялі рабункі і масавыя пакаранні смерцю. А я нагадаю, што пад традыцыйным чырвоным сцягам ажыццяўлялася калектывізацыя, масавы тэрор, пагром навуковых, ваенных, гаспадарчых і нават партыйных кадраў, ажыццяўляліся рэпрэсіі, накіраваныя супраць цэлых народаў. Гітлерызм і сталінізм — з'явы раўназначныя. А ці вінаваты чырвоны колер сцягоў, што і «вождзі» і «фіюрэры» хаваліся пад імі? Ці вінаваты тэрмін «сацыялістычны», што з'яўляўся састаўной часткай назвы фашысцкай партыі? Ці вінаваты беларускія нацыянальныя сімвалы, што нехта апганьваў іх суседствам са свастыкай?»

Разважаны А. Жураўскага нельга лічыць бяскрыўднымі таму, што ён, моўчкі рэабілітуючы звесткі сталінізму, здзекуецца з паліцы мільянаў і мільянаў людзей, закатаваных па волі і па віне правадыра. Апраўданне масавага палітычнага разбою ў мінулым прачысчае дарогу для новых аматараў падобных сацыяльна-палітычных эксперыментаў.

Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь зрабіў апраўданы выбар. Адраджаючы старыя сімвалы, мы аўтаматычна не вырашаем ад усіх нашых бедаў. Але мы атрымліваем магчымасць паверыць у свае правы і сілы, вярнуць сабе ўсю нашу гісторыю — і тую шматаякавую даўнасці, і тую, што тварылася на нашых вачах. І абавязаны клапатліва, па-гаспадарску браць з яе ўсё каштоўнае, зберажыць тое, што яшчэ канчаткова не разбурылі. Каб забяспечыць беларускаму народу права на спакойнае і свабоднае развіццё.

Уладзімір КАЗЬБЯРУК.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

ЧАЛАВЕК ПРОСІЦЬ ДАПАМОГІ

Паважаныя рэдакцыя «Голас Радзімы»!

Я падпісчык вашай газеты. Звяртаюся да вас упершыню. Вось вырашыў напісаць у вас дапамогі. Справа ў тым, што я зараз жыву ў Казахстане і не магу адсюль выехаць дадому ў Мінск. Дома я не быў ужо сем гадоў, але ў Казахстане жыву трэці год. Мая маці піша, што ўжо доўга хварэе і каб хутчэй ехаў дадому. Яна зараз жыве ў Мінску па адрасу: 220083, 1-шы Кальцавы прыезд, дом 58, Кароль Лідзія Максімаўна. Яна пенсіянерка. Я ёй абяцаю прыехаць, але не маю магчымасці, бо за апошнія 6—7 месяцаў не магу атрымаць зарплату, таму што няма грошай у банку. Я працую тут у саўгасе на малым прадпрыемстве, якому грошы выдаюць у апошняю чаргу, а іх тут і так няма. І вось не ведаю, калі гэта скончыцца. Больш чакаць не маю сілы і не ведаю, што рабіць. Звяртаюся да вашай газеты, можа б вы дапамаглі як-небудзь. Можа вы ведаеце, якія арганізацыі, прадпрыемствы, банкі, хто можа дапамагчы мне матэрыяльна, каб прыехаць дадому ў Мінск. Няма той думкі, каб ад дапамогі можна было разбагацець. Дапамога, яна і будзе дапамогай. Я к таму, каб не падумаў, што гэта якая-небудзь махінацыя з майго боку. Разуваю, што зараз такі час, калі ёсць шмат дзяльцоў, якія хочуць каго-небудзь абдурыць. Але я вам пішу шчыра, што хачу паласці пакуль толькі дадому. Бо тут дапамагчы няма каму. Другіх пацярджаных у мяне няма. Можа вы ведаеце якія іншыя варыянты, я на ўсе згодзен. Ваша дапамога для мяне вельмі многа будзе значыць. Чытаць розныя навіны ў газеце пра Беларусь прыемна. Але куды больш прыемнай, калі б вы дапамаглі земляку вярнуцца дадому на Бацькаўшчыну. І, сапраўды, напісана ў вашай газеце, што не ўсе могуць жыць удалечыні ад роднага кута, людзі хварэюць калі не фізічна, дык духоўна. Я разумю так, што дапамагчы канкрэтна хача б аднаму чалавеку ў такой справе, гэта наабога больш, чым усе тры размовы, што вядуцца ў гэтым напрамку. Калі на што-небудзь можна будзе спадзявацца, дык вы напішыце адрасу, а калі нічога не зможаце зрабіць, таксама напішыце, каб я не чакаў.

Буду вельмі вам удзячны!

КАРОЛЬ Леанід Паўлавіч, 37 гадоў.

АД РЕДАКЦЫІ. Паважаны Леанід Паўлавіч!

На жаль, можам дапамагчы вам толькі тым, што надрукавалі ваш ліст. Сваіх фінансавых сродкаў у нас няма. Ды каб былі, пераслаць грошы па пошце, як вы ведаеце, немагчыма. Цешымся вялікай надзеяй, што беларускія бізнесмен-мільянеры, прачытаўшы вашу пісьмо, знойдуць магчымасць паспрыяць нашаму вяртанню дамоў да хворай маці.

НЕПАХІСНЫ АХОЎНІК ПРЫНЦЫПАЎ БАЛЬШАВІЦКАЙ ПАРТЫІ НАСЦІ, або ЗА ШТО ВУЧОНЫ АРКАДЗЬ ЖУРАЎСКІ ЗАГНЕВАЎСЯ НА ВЯРХОЎНЫ САВЕТ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Пачнём з першых звестак нашага шанюўнага аўтара пра паходжанне герба «Пагоня». Яно «з'яваецца з дзейнасцю ўдзельнага літоўскага князя Нарымонта, які княжыў у пачатку XIV ст.». Далей прыводзіцца адпаведная цытата з летапісу, якая пацвярджае выказаную думку.

Нічога не зробіш: і цытата тут да месца, і інфармацыя летапісна вельмі каштоўная. І сапраўды «Пагоня», як сведчаць летапісы, першым прыдумай і ўзаконіў Нарымонт. Здавалася б, усё гладка. І ўсё ж такі нейкі хохлік ці лесавік павёў аўтара так, што той спатыкнуўся на роўнай дарозе.

А. Жураўскі піша пра Нарымонта, які княжыў у XIV стагоддзі. Быў тады такі князь, сын Гедыміна. Звалі яго яшчэ Глебам. Пра яго ў БелСЭ сказана: «Князь полацкі, удзельны князь пінскі (з 1330-х г.)». Ён і сапраўды з'яўляўся «удзельным» князем, як яго называе А. Жураўскі. Але ўся загвоздка ў тым, што ў летапісах у сувязі з гаворкай пра «Пагоню» называецца не ён, а Нарымонт, які княжыў у XIII стагоддзі і быў не «удзельным» (гэта нешта нахштальт мясцовага), а вялікім князем. Розніца ці не такая, як у нядаўнія часы паміж сакратаром ЦК і сакратаром абкома. І не так проста было б сабе ўявіць, што нейкі сакратар абкома мог бы нешта самастойна ўзаконіваць для ўсёй рэспублікі. Паміж адным і другім Нарымонтам пабывалі вялікімі князямі Тройдзень, Віцень, Гедымін. Тут якраз і хочацца згадаць рускую прыказку: «Федот, да не тот».

Мабыць, не пашкодзіць невялікі камментарый да іншага нюанса з артыкула А. Жураўскага. Са сціплым гонарам, усім зразумелым у такой сітуацыі, ён паведамляе: «Саме падрабязнае апісанне «Пагоні» ёсць у летапісным спісе пачатку XVII стагоддзя, які цяпер захоўваецца ў бібліятэцы імя М. Я. Салтыкова-Шчадрына ў Санкт-Пецярбургу і яшчэ не вядомы беларускім гісторыкам: «Пішуте наши кройники руские, и Наримонт был первым автором гербу або клейноту великого князства литовского: в гербу муж збройный на коню белом, меч голый якобы кого гонил, над головою держачи, и оттуль есть той клейнот названный погоня».

Факт, бяспрэчна, вельмі цікавы. Аднак тут зноў просіцца такое не зусім прыемнае ўдакладненне «але...» Дык вось, шанюўны Аркадзь Іосіфавіч: нашто ехаць у далёкі Пецер, каб знайсці ўзятую з іншых крыніц інфармацыю, калі ў Мінску можна прачытаць сам гэты некаторы з тых «крой-

хроніку, нават цытату прыводзіць з яе, а такое месца прупусціў!

Аўтар артыкула «Гісторыя, якая ўмясцілася ў тры гады» робіць спробу пераканаць чытача, што Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь дапусціў злчынную памылку, узаконіўшы «Пагоню» ў якасці дзяржаўнага герба. Варта нагадаць сёе-тое з ягонага арыгінальнай аргументацыі: «...Абараняць яе (Рэспубліку Беларусь. — У. К.) закліканы сярэднявечны рыцар з мячом у руцэ! Наўрад ці зможа ён зрабіць што-небудзь карыснае ў век ядзернай зброі. Такое сумненне можна аднесці і ў мінулы гісторыю Беларусі. Многія прыхільнікі герба «Пагоня» яўна схільны ідэалізаваць мінулы гісторыю беларускага народа, разглядаючы яе як своеасаблівы «залаты век».

Спымім цытату, каб паказаць вытокі гэткай палітычнай мудрасці. Тут выразна адчуваецца школа гістарычнага выхавання, пройдзеная пад выпрабаваным кіраўніцтвам таго ж Кнорына. Гэта ён вучыў беларускі пралетарыят і працоўную інтэлігенцыю: «Ідэалогія буржуазна-дэмакратычнага нацыяналізму характарызуецца тым, што для таго, каб беларусам канструавацца як нацыя, трэба, перш за ўсё, давесці гістарычнасць беларускага народу, знайсці якія-небудзь адзнакі нацыянальнага «залатога веку» ў мінулым, давесці гістарычнасць нацыянальнай пісьменнасці, знайсці гістарычных нацыянальных герояў і ўваскрэсіць іх для таго, каб стварыць легенду аб нацыянальным мінулым, якая будзе падтрымліваць нацыяналізм зараз».

Шырока разгарнуўшы праблему геральдыкі ў тэарэтычным плане, спаслаўшыся, у прыватнасці, на прыклады Ірана, Шры-Ланкі, Саудаўскай Аравіі, Нігерыі, А. Жураўскі даказвае, што калі наша Беларусь «цяпер адмаўляецца ад ядзернай зброі і будзе, напэўна, весці лінію на скарачэнне ўзбраення ў будучым», то «ў такіх абставінах узаконенне ваяўнічай «Пагоні» выглядае яўным геральдычным анахронізмам».

Я, здаецца, разумю прычыны і вытокі шчылівага клопату А. Жураўскага: ён хаваюцца з-за таго, што перад нашай краінай можа ўзнікнуць праблема не толькі ліквідацыі ядзернай зброі, але і скарачэння колькасці шабляў. Каб жа гэтка неспадзяваная загвоздка не затрымала нас на шляху прагрэсу... Але ці мала праблем можа падкінуць нам жыццё? На тое і стварыў Бог дыпламатаў, каб разбіраліся з імі. Так што Аркадзь Іосіфавіч можа лішне не хвалявацца.

А наогул якая сутнасць ягоных — і ўсіх падобных разважанняў? Адмаўленне — так нам добра вядомае — нацыя-

гісторыю такой, якой яна была — з яе бляскамі і ценямі, з усім светлым і змрочным. А нам гэта рабіць забаранялі. Адным з сімвалаў нашай дзяржаўнасці на працягу стагоддзяў была «Пагоня». І мы яе сёння вярнулі, даказаўшы гэтым самым, што мы сталі законнымі нашчадкамі і правапераемнікамі ўсёй нашай гісторыі, з якой мы і будзем браць усё карыснае, светлае, павучальнае.

Паколькі А. Жураўскі спасылся на прыклады розных народаў, то і я дазволю сабе зрабіць нешта падобнае.

Возьмем гімн Рэчыпалітай Польшчы. Там толькі першыя два радкі адпавядаюць нашым сённяшнім уяўленням аб гімне: «Яшчэ Польшча не згінула, пакуль мы жывём». А далей што? «Што нам чужое насілле забрала, шабляй адбярар». Дык няўжо і да гэтага часу Рэчыпалітай павінна аддавацца незалежнасць? І чым? Шабляй? У век ядзернай зброі, як глыбокадумна нагадаў бы А. Жураўскі?

Як бы там ні было, але гэты гімн выклікае ўзвышаныя пачуцці ў кожнага паляка, бо эмацыянальна звязвае яго з гісторыяй папярэдніх стагоддзяў.

Большавікі разбуралі старое «до основанья», «да гле». Мы ж сёння ўсё больш наглядна пераканваемся, што нават імкненне з ходу разбурыць большавіцкую сістэму — без прадуманага і ўзвжанага плана пераўтварэння ва ўсіх галінах палітычнага жыцця, эканомікі, культуры, навукі — прыносіць велізарную шкоду грамадству і народу: жахлівымі тэмпамі коціцца ўніз жыццёвы ўзровень, разбураецца фундамент нацыянальнай навукі, культуры, мафіёзныя структуры пранікаюць ва ўсе сферы эканомікі, а каб нека звазаць канцы з канцамі, дзяржава забрала ў людзей іх зберажэнні, у многіх падманам узяла грошы авансам на прадметы хатняга ўжытку яшчэ тады, калі тыя грошы былі нешта вартыя, а сёння замест іх збіраецца вярнуць пустыя паперкі... Стварэцца ўражанне, што ўсё знарок робіцца для таго, каб людзі да болю шкадавалі старога...

...Пра бела-чырвона-белы сцяг я пісаў ужо. І не хацелася б паўтарацца. Але ўстаюць што ён быў узаконены на культурна-нацыянальнай хвалі нацыянальнага адчулі сабе народам, які зразумее, што ён можа і павінен узяць свой лёс у свае рукі. Якая б ні была рэальная гісторыя ўзнікнення бела-чырвона-белага сцяга ў часы БНР, але ён уяўляецца сімвалам абуджэння беларусаў да свядомага палітычнага жыцця. У гэтым яго гістарычнае значэнне.

З ГІСТОРЫІ СТАСУНКАЎ ВЯЛІКАГА КНЯЗТВА ЛІТОВСКАГА

І ГАСПАДАРСТВА МАЛДАЎСКАГА

ЗУБР І «ПАГОНЯ»

Другаш прыводзіць такі эпізод, які адбыўся пры аблозе Мальборку ў 1422 годзе: пад мурамі ордэнскай сталіцы быў аточаны крыжакамі малдаўскі конны атрад. Малдаване кінуліся ў блізкі лес і там спешыліся. Хаваючыся за дрэвамі, яны стрэлі ворага залпамі з лукваў, частку забілі, частку прымусілі ўцячы, захапілі шмат палонных і трафейў і амаль непашкодзаныя вярнуліся ў лагер.

У 1414 годзе Вітаўту ўдаецца правесці кандыдатуру Цамблака на пасаду кіеўскага мітрапаліта. Адначасова рыхтуецца унія паміж праваслаўнай і каталіцкай цэрквамі, дзеля чаго Цамблак накіраваны на Канстанцкі сабор, на які ён прывёз з сабой і епіскапаў поўдня Малдовы — Белгарада, Бырлада, Васлуя, што выклікала абгрунтаванае абурэнне Добрага, бо было замаскіраванай формай прэтэнзіі Літвы на малдаўскія землі.

Тадзі спроба уніі не ўдалася. Па вяртанні ў Літву Цамблак памірае, а Вітаўт, заняты іншымі клопатамі, не мае часу дзвесці справу да канца. Існуе, зрэшты, версія, нібы Цамблак не памёр, а ўцёк у Малдову, дзе жыў у Нямецкім манастыры да 50-х гадоў.

У 1415 годзе намеціўся чарговы этап збліжэння Малдовы і Літвы, падмацаваны шлюбом Аляксандра з Вітаўтавай сястрой Рымгайлаў. Тым часам з поўдня ўсё бліжэй насаўваецца на Малдову асманская наваля. У 1421 годзе туркі спрабуюць з мора захапіць Белгарод, але Добры здолеў яго абараніць. У гэтым не апошняю ролю адыграла і Вялікае княства Літоўскае: па Вітаўтавым загадзе на літоўскім беразе Днястра пад кіраўніцтвам падольскага старосты Гедыгольда таксама будаваліся замак.

У 1425 годзе сын Аляксандра Ільш, будучы гаспадар, ажаніўся з Марынай, дачкой князя Андрэя Алігмунтавіча Гальшанскага (сястрой Ягайлавай жонкі Соф'і). Аўтар «Хронікі Быхаўцаў, дарчы, нядражна ведаў гісторыю Малдовы, мо менавіта таму, што быў цесна звязаны з родам Гальшанскіх.

У 1426 годзе Добры захапіў порт Кілію на Дунаі, які належаў Валахіі — васалу Венгрыі. Сігізмунд патрабаваў ад Ягайлы ды Вітаўта, каб тыя прымусілі Аляксандра папусціцца. Апошні доўга адмаўляўся, але нарэшце справу было вырашана перадаць на арбітраж Вітаўта, што сведчыць аб высокім міжнародным аўтарытэце вялікага князя. Пытанне аб Кіліі разглядалася на Луцкім з'ездзе ў 1429 годзе, на якім было вырашана каранаваць Вітаўта. Але смерць апошняга і інтрыгі палякаў перашкодзілі здзяйсненню гэтай мары.

Пасля Вітаўта трон у 1430 годзе займае Свідрыгайла, які таксама збіраўся каранаваць і дзеля ўмацавання сваіх пазіцый наважваўся ажаніцца з дачкой Аляксандра Добрага. Неўзабаве з-за спрэчкі за Падолле паміж Вялікім княствам і Польшчай выбухае вайна. Мала хто ведае, што ў гэтай вайне Малдова таксама дзейнічала на нашым баку, узначальваемай з 1431 года Ільшам, мужам Марыны Гальшанскай. Як вядома, палякам удалося распаліць у Вялікім княстве спраўдну грамадзянскую вайну, у якой яны падтрымалі свайго пратэжэ Жыгімонта Кейстутавіча. У гэтых варунках вымушана была змяніць арыентацыю і Малдова, заключыўшы з Жыгімонтам пагадненне, паводле якога той прызнаваўся адзіным спраўдным вялікім князем. Апошня спроба сумесных дзеянняў Літвы і Малдовы супроць Польшчы прыпадае на перыяд 1440—1444 гадоў, калі ў нас быў свой асобны князь Казімір. Ільш, ягоны блізкі сваяк, прапаноўваў заключыць дагавор з элементамі антыпольскага саюза. Але з 1444 года, а злэшча з 1447-га, калі Казімір у дадатак зрабіў польскім каралём, гэтыя спробы ачахлі.

Варта прыгадаць яшчэ адну сумесную вайсковую акцыю Вялікага княства і Малдовы. Узімку 1455/56 гадоў яны разам з крымскімі татарамі Заджы-Гірэя разбіваюць войскі Вялікай Арды Сейд-Ахмета, і гэта не шэраговая падзея, а важная перамога, у выніку якой

падупаў самы буйны з татарскіх улусаў.

На жаль, Малдову тады напала іншая бяда. У 1456 годзе яна была вымушана пагадзіцца з уплатай «харача» — даніны султану. Для згоды грамадства на гэты крок гаспадар Пётр Арон склікаў у Васлуі сойм (з'ява, рэдка для Малдовы — бачны польска-літоўскі ўплыў), вердыкт якога, дарчы, гучыць амаль па-беларуску: «многа подумали меж собою о утесненіи и погибении земли нашей, щож з усих сторон маем, а найбульше от турков... а боротися нам никак. Того диле радили есмь уси послону поднати собя неволу, как мочи имем и похилити соби голову тому поганству».

Хутка да ўлады ў Малдове прыйшоў гаспадар Штэфан III, прызваны потым Вялікім. На яго ўскладаліся вялікія надзеі вызваліцца ад ганебнай асманскай няволі.

II ПЕРЫЯД. АД СЯРЭДЗІНЫ XV СТАГОДДЗЯ DA ЛЮБЛІНСКАЙ УНІІ

Адным з самых заможных і ўплывовых у Вялікім княстве быў род кіеўскіх князёў Апелькавічаў, заснаваны сынам Уладзіміра Альгердавіча Апелькам. Сын апошняга Сымон I (1420—1470) ад шлюбу з Анастасіяй, дачкой вялікага князя маскоўскага Васіля I і Соф'і Вітаўтаўны, быў ці не самым радавітым феадалам дзяржавы. У час Трынаццацігадовай (1454—1466) вайны Польшчы з Тэўтонскім ордэнам, калі відэвочна пагоршыліся стасункі Кароны і Літвы і паміж імі ледзь не распачалася вайна за Падолле, ягоная кандыдатура тройчы вылучалася на гаспадарскі прастол. Праўда, Казімір заўжды ўмела знаходзіў кампрамісы са сваімі літоўскімі падданымі, якія ўжо стаміліся ад працяглых міжусобіц. Аднак сепаратысцкія памкненні Апелькавічаў, за якімі стаяла праваслаўнае насельніцтва Украіны, былі сталым фактарам палітычнага жыцця Літвы. У пошуках падтрымкі Слуцкія (пад такім прозвішчам яны былі больш вядомыя на Беларусі) звярталіся да праваслаўных суседзяў — Масквы і Малдовы, падтрымлівалі патаемныя кантакты з Крымам. У 1463 годзе Сымон выдаў за Штэфана сваю сястру Еўдакію. Такім чынам ён зрабіўся пасрэдным паміж Сучавай і Масквой.

Перыяд праўлення караля і вялікага князя Казіміра можна лічыць самым спакойным у жыцці Польшчы і Вялікага княства. Паляк па выхаванню, ён імкнуўся, аднак, утаймоўваць свае сімпатыі да Кароны і нават стварыў сабе рэпутацыю абаронцы дзяржаўнага ладу і цэласнасці Літвы, асудзіўшы захады палякаў, накіраваныя на яе інкарпарацыю ў склад Польшчы. З Масквой з моманту падпісання ў 1449 годзе дагавору ваенных дзеянняў амаль не вялося. Сур'ёзных сутыкненняў з татарамі ўдзельнае доўгі час пазбягаў дзякуючы намаганням дыпламаты, якая ўмела выкарыстоўвала супярэчнасці паміж Крымскім ханствам і Вялікай Ардой. Што ж датычыць Турцыі, дык ад яе надзейным заслонам служыла менавіта Малдова, якой гэта каштавала вялікіх высілкаў. Так, пасля походу асманцаў на Кілію (хаця і няўдала для іх) памер харача быў павялічаны да 3 тысяч дукатаў штогод. У 1473 годзе Штэфан увогуле адмовіўся ад выплаты, што выклікала карную акцыю Турцыі. 10 студзеня 1475 года адбылася слаўная бітва ля р. Бырлад, калі 50-тысячнае малдаўскае войска, у якім было ўсяго некалькі тысячачу палякаў і венграў, разбіла ўдвая большыя сілы асманцаў. І хаця налета тыя дамагліся перамогі і ўзнавілі збор даніны, ім не ўдалося паставіць Малдову на коленаі.

Але турэцкая наваля ўсё ж навісала над Усходняй Еўропай. У 1475 годзе Порта захапіла генуэзскую Кафу і навалявала свой сюзерэнітэт Крымскаму ханству. Гэта выклікала роспач у хрысціянскім свеце. Пра ўспрыманне гэтых падзей Гусоўскім мы ўжо пісалі, такі ж настрой адчуваецца і ў аўтара «Хронікі Быхаўцаў». Але ўрад Казіміра хутчэй сачыў за хадой падзей, чым імкнуўся актывна на іх уплываць. Тое ж самае

назіралася і ў дачыненні да паступовага ўзмацнення Масквы і пераходу да яе стратэгічна важных Цвяры і Ноўгарада. А ў жніўні 1481 года была выкрыта змова князёў Івана Гальшанскага (далёкага сваяка малдаўскай дынастыі Мушатынаў), Фёдара Бельскага і Міхала Апелькавіча, накіраваная на адарванне ад Вялікага княства земляў, населеных пераважна праваслаўнымі. Пасля гэтага Апелькавічы былі назаўжды адпрэчаны ад кіравання Кіевам. Ім былі пакінуты Слуцк і Капыль.

У пасляховым ажыццяўленні змовы быў зацікаўлены і Штэфан, які жадаў мець з аднавернай Масквой агульную мяжу. Паводле Львоўскага летапісу, «еще же сватался князь великий (Іван III) з Волошским воеводою Степаном, взяти дщерь его Олену за своего сына... король же (Казімір) пути не хоте дати... князь же великий посла к Мен Гирею Крымскому, повеле воевати королевскую землю. Мен Гирей же с силою своею взял Киев». Як бачым, летапісец усведамляе сувязь заключанага ў 1482 годзе дынастычнага шлюбу паміж Аленай, дачкой Штэфана ад Еўдакіі Апелькавіч, і сынам Івана III Іванам Маладым і падзеямі 1481—1482 гадоў, калі Маскоўская дзяржава пры падтрымцы сепаратысцкіх колаў у Літве і Крымскага ханства спрабавала далучыць да сябе ўкраінскія землі. Тут ужо высноўваецца будучая вось Малдова — Крым — Масква.

Каб прадухіліць кантакты праваслаўных дысідэнтаў з урадамі суседніх дзяржаў, якія пагражалі тэрытарыяльнай цэласнасці гаспадарства, вялікія князі ці ўвогуле не прапускілі гандляроў і дыпламатаў у Маскву з Малдовы і зваротна, ці накіроўвалі іх праз цэнтральныя раёны княства, дзе іх чынасць было прасцей кантраляваць. Так, у глеце Аляксандра ад 18 чэрвеня 1498 года чытаем: «которых он (Штэфан) послов своих пошлет до великого князя Ивана Васильевича, чтобы есте тех его послов... добровольно пропускали по нашему государству, по Великому князству Литовскому, поченьше отъ границы, от Браслава, тою дорогою на Великую, на Корець, на Дубровицу, на Пинеск, на повницу московское... только сорок, а большы бы не было. И теж абы их люди с чужих земель межн волохт абы не было».

Усё больш акрэслена антыпольская і антылітоўская арыентацыя Штэфана тлумачылася ў тым ліку тым, што ён не атрымліваў істотнай падтрымкі ад Казіміра ў сваім змаганні з асманамі. Гэта асабліва выразна праявілася пасля захопу Турцыяй у 1484 годзе апошніх хрысціянскіх партоў на Чорным моры — Кіліі і Белгарада. Пасля настойлівых просьбаў Штэфана Казімір усё ж накіраваў у Малдову 20-тысячнае хароннае войска і сабраў у Кіеве літоўскае. Меркавалася, што палякі авалодаюць Кіліяй, а літоўцы — Белгарадам. Але ад актыўных дзеянняў супроць Турцыі Штэфан ухіліўся. Зрэшты, і праваслаўная Масква не згадзілася з прапановай паслоў Вялікага княства Цімафея Уладзіміравіча і Зянько ўзяць удзел у вызваленні чарнаморскіх партоў. Нягледзячы на рытарычныя разлічвалі, што асманская агрэсія аслабіць перадусім суседзяў, што і забяспечвала туркам сталыя ваенныя поспехі. Больш актыўнымі былі дзеянні Польшчы і Вялікага княства Літоўскага супроць Турцыі і Крыма ў 1486 годзе, яны пакінулі пэўны след у сьведомасці сучаснікаў. Пскоўскі летапісец нават павялічыў лічбы, што «валашский воевода Стефан и литовский король Андрей (?)» вызвалілі парты.

Аднак на яе Казімір схіляўся да ўстапак туркам, падпісаўшы ў 1489 годзе за спіной Малдовы дагавор, у якім прызнаваў Кілію і Белгарод за султанам.

У такіх варунках Штэфан разарваў вазальныя зносіны з Казімірам і прызнаў сябе васалам Венгрыі. Стаўленне ж яго да Польшчы і Літвы адгэтуль характарызаваўся сталай варажасцю. У 1490 годзе ён справакаваў у Падоллі і Галічыне выступленне прыгонных сялян пад

кіраўніцтвам Мухі, для падаўлення якога Казімір задзейнічаў рыцараў Тэўтонскага ордэна. Паўстанне доўжылася да 1492 года, за Муху выдавалі сябе розныя асобы, што дзейнічалі з ведама Штэфана. Толькі ў 1510 годзе быў створаны сумесны трыбунал, які меў пакараць усіх вінаватых у злачынствах. 7 чэрвеня 1492 года Казімір памёр. Каралём польскім і вялікім князем літоўскім сталі ягоныя сыны — Ян Альбрэхт і Аляксандр. У гэтым жа годзе канчаткова аформіўся накіраваны супроць Літвы і Кароны хаўрус Масквы, Крыма і Малдовы. Шматкроць туркі і татары пры актыўнай падтрымцы Штэфана «ваююць» Падолле і Галічыну. Ян Альбрэхт, які яшчэ пры жыцці бацькі разлічваў на малдаўскі прастол, плануе змяніць Штэфана кім-небудзь з Ягелонаў. На з'ездзе ў Левачы (зараз у Славакіі) у 1494 годзе, у якім удзельнічалі ўсе каранаваныя сыны Казімір-Альбрэхт, Аляксандр і кароль Венгрыі Уладзіслаў, было вырашана дамагацца ўзвядзення на малдаўскі прастол адзінага з братаў, які яшчэ не меў «пасады» — Жыгімонта, будучага караля і вялікага князя. Гэтае рашэнне, зрэшты, захоўвалі ў таямніцы, а афіцыйна дэмавіліся, што браты Ягелоны ажажуч Штэфану садзейнічанне ў вяртанні Кіліі ды Белгарада.

Тым часам на ўсходзе падзеі развіваліся вельмі неспрыяльна для Вялікага княства. Аляксандр у 1494 годзе быў вымушаны пагадзіцца са стратай велізарных тэрыторый, што адышлі да Масквы. У выніку было падпісана мірнае пагадненне, замацаванае шлюбом Аляксандра з дачкой Івана III Аленай. Некалькі год стасункі паміж двюма дзяржавамі былі параўнаўча мірнымі. Масква нават выступіла пасрэдным ва ўрэгуляванні канфлікту з Малдовай: паслы ў Сучаве ў 1494—1496 гадах — Т. Замыцкі, М. Куртузаў, І. Ашчэрын — пераконвалі Штэфана, каб той знаходзіўся з Літвой «в миру и единстве». Нарэшце, пасля доўгіх перамоваў паміж Сучавай і Вільняй у 1496 годзе быў падпісаны дагавор. Аляксандр пайшоў насуперак волі брата, але пасля гэтага таму не заставалася нічога іншага, як падпісаць з Малдовай аналагічны дагавор. Паводле дагавораў, выступленне Малдовы супраць Турцыі ў саюзе з Літвой і Польшчай было магчымым толькі пры наяўнасці адпаведнай ваенна-палітычнай сітуацыі, што ўлічвала рэальнае становішча маленькай краіны, якой бы вельмі драга каштавалі неабачлівыя крокі. Прадугледжвалася садзейнічанне Польшчы і Літвы ў вяртанні чарнаморскіх партоў, якое Ян Альбрэхт разлічваў выкарыстаць для рэалізацыі планаў, высунутых у 1494 годзе ў Левачы.

Разумеючы мэты Альбрэхта, які схіліў на свой бок і Аляксандра, Штэфан аперіраваў да Івана III, які, у сваю чаргу, заклікаў Аляксандра да выканання мірных дагавораў 1494 і 1496 гадоў, пагражаючы ў зваротным выпадку падтрымаць Малдову ўзброенай сілай. Апошняе пасольства з Масквы з папярэджаннямі наведвала Вільню ў жніўні 1497 года, ужо пасля вышплення Яна Альбрэхта ў бок Малдовы. Аляксандр запэўніў цесця, што «на Стефана воеводу не пошол», але амаль адразу ж літоўскае войска рушыла на поўдзень, дзе мела сустрэцца з польскім і рухацца далей нібыта для вяртання Кіліі і Белгарада. Трэба адзначыць, што, нягледзячы на мірны дагавор, Штэфан па-ранейшаму разам з татарамі непакоў літоўскай рубяжы. Даведаўшыся аб руху палякаў, ён накіраваў да караля сваіх паслоў, каб нагадаць, што такія выправы могуць паводле дагавору праводзіцца толькі з ягонай згоды. Але Ян Альбрэхт, арыштываўшы паслоў, войска не спыніў. 26 чэрвеня палякі перайшлі мяжу, а 24 верасня аступілі Сучаву.

Алесь БЕЛЫ.

1 Напрыклад, у траўні 1495 года літоўскі пасол у Маскве Страмілаў паведаваў: «Стефан, воевода волошский, лонн без каждого отповеди, нам шкодо немалую вчинил: приславил люди свои тайно, город наш Браславль зяго, и люди многие головами в полон повел...»

ЗАХАПЛЕННЕ

Далёка не кожны з нас, на жаль, можа сказаць, што заняты любімай работай. А вось у Дзіяны Рак з Белаазёрска Бярозаўскага раёна няма сумненняў, што знайшла сваё прызвание. З дзяцінства захаплялася маляваннем, скончыла мастацкую школу. Потым зацікавілася дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам, асвоіла тэхніку аплікацыі саломкай і дасканала авалодала ёю. Пасля заканчэння гісторыка-філалагічнага факультэта ўніверсітэта стала працаваць з дзецьмі. За 12 гадоў творчага пошуку з'явілася шмат цікавых знаходак, таму работы вучняў Дзіяны Віктараўны часта ўнікальныя. І хаця, як пад-

крэслівае педагог, стыль іх не з'яўляецца традыцыйна народным, фальклорны пачатак прысутнічае ў кожным сюжэце. Тут і Купалле, і Каляды, і серыі работ «Поры году». Выключнае цяпленне выхоўвае Дзіяна Віктараўна ў сваіх вучняў. Тэхніка аплікацыі вельмі працаёмкая — усяго пяць-шэсць буйных работ паспяваюць выканаць дзеці за год. Ды яшчэ сувенірыя. Вырабы гурткоўцаў упрыгожваюць школьныя класы і кабінеты, памяшканні мясцовай бальніцы.

НА ЗДЫМКУ: Дзіяна РАК паказвае работы сваіх вучняў.

Фота Я. КАЗЮЛІ.

ЗЕМЛЯКІ ўСПАМІНАЮЦЬ
ДОБРЫМ СЛОВАМПАСЛЯ ЯГО
ШУМІЦЬ БОР

На шчасце жыхароў вёскі Міхалкавічы, што на Лагойшчыне, у гады вайны ўдалелі сядзібы, збудаваныя шмат дзесяцігоддзямі назад дбайнымі гаспадарамі. І стаць яны сёння як жывы напамін аб часінах мінулых, пра якія мы ведаем з кніг ды расказаў старажылаў.

Старая прысаджыстая хаціна звяртае ўвагу сярод іншых падобных да сябе. Бо на сцяне, паміж невялікімі вокнамі, прымацавана мемарыяльная дошка з надпісам: «У гэтай хаце жылі браты-асветнікі Казімір і Язэп Гладкія».

На ўрачыстасці, прысвечанай ушанаванню заслужаных землякоў і адкрыццю дошкі, звяртаючыся да міхалкаўцаў і гасцей, дырэктар Коранскага сельскага Дома культуры Уладзімір Палунаў (цяпер ён працуе на іншай пасадзе) сказаў:

— Прышоў час аддаць належнае людзям, якія ўзгадаліся пад дахам вось гэтай хаціны, сказаць пра іх добрае слова.

Менавіта стараннямі братоў Гладкіх была адкрыта ў 1921 годзе беларуская пачат-

ковая школа ў вёсцы Корань. Яе ўзначальвае Казімір Гладкі. Брат Язэп і яго будучая жонка Настасся Трубац працуюць тут настаўнікамі-практыкантамі. А ў 1924 годзе, дзякуючы намаганням братоў, адкрываецца школа і ў Міхалкавічах. Справу навучання тут бярэ ў свае рукі Язэп Гладкі. Казімір жа нейкі час працуе ў Корані, потым яго пераводзяць у Швабы, што недалёка ад Зямбіна. Таленавіты педагог, здольны арганізатар школьнай справы, ён нярэдка атрымлівае падзякі ад раённага і абласнога кіраўніцтва народнай асветы.

Трагічна склаўся далейшы лёс Казіміра Гладкага. Па даносу зласліўца яго арыштоўваюць і кідаюць у мінскую турму. Прах яго хутчэй за ўсё прыняла зямля Куропатаў.

Язэпу Гладкаму наканава-ны быў няпросты жыццёвы шлях. Каб не падзяліць лёс брата, ён пераязджае ў Мінск, паступае на вятэрнія курсы пры педагагічным інстытуце, пасля яных уладкоўваецца ў Інстытут школьнай

БІЗНЕСМЕННЫ БАВЯЦЬ ЧАС

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

зы ў месяц карыстацца самай вялікай у свеце раскошай чалавечых зносінаў — абыдзецца яго ўладальніку ў 32 тысячы рублёў.

На працягу ўсяго вечара на мае пытанні адказваў супрацоўнік Клас-клуба, дырэктар Альтэрнатыўнага тэатра Леанід Дзінерштэйн.

— Што такое Клас-клуб?

— Па-першае, гэта месца, дзе ахвотна працуюць 70 чалавек, якія адчуваюць сябе шчаслівымі таму, што проста прыходзяць сюды на работу. Па-другое, гэта месца, куды з вялікім задавальненнем прыходзяць наведвальнікі клуба, якія добра ведаюць, што іх заўсёды чакаюць сябры і цікавая праграма. Тут можна паглядзець спектакль Альтэрнатыўнага тэатра, галерэя VITA NOVA прапануе новую выставу, будзе іграць джазавыя ці камерныя аркестры, перад нашымі гасцямі выступалі вядомы пісьменнік Рыгор Горын, знакамітыя акцёры Васілій Ланавой, Міхал Ульянаў. А калі праграма скончыцца, ніхто не пагасіць святло і не папросіць пакінуць памяшканне — працуе бар, і за кавай альбо чым яшчэ можна вырашыць праблемы, на якія не хапіла часу днём.

— З чаго ўсё гэта пачалося?

— Была каманда аднадумцаў з ідэямі, якія чатыры гады таму падавалі ўсім проста вар'яцымі, і тое, што вы зараз бачыце і што мы тады прапанавалі, было зусім нерэальна. І дзякуй Богу, ніхто нам тады не верыў і слухаць не хацеў.

— Чаму?

— А нам бы ніхто не даў гэтага зрабіць. Мы ўжо тады зразумелі, што стварыць такі вось культурны цэнтр, які змог бы аб'яднаць і Альтэрнатыўны тэатр (з якога ўсё, дарэчы, і пачалося), і мастацкую галерэю, і нашу навуковую групу, якую мы назвалі сістэмай інтэлектуальнай падтрымкі «Рэйтынг», і многае іншае без людзей, у якіх ёсць грошы, немагчыма. Мы «выйшлі» на такіх людзей, прапанавалі ім супрацоўніцтва, знайшлі агульную мову, а вынік вы зараз бачыце самі.

Між тым, у клубе імкліва разгортваліся падзеі.

Прэзентацыя — слова, якое перастае быць новым, але працягвае быць модным і прывабным. Падавалася, што са-

мым разгубленым чалавекам на прэзентацыі выставы быў яе аўтар, мастак Уладзімір Доўгань. Не спешышы ўвагай да сваёй творчасці, ён збянтэжана ўсміхаўся, апынуўшыся ў цэнтры падзеяў.

— Цяжка было арганізаваць гэтую выставу? — запыталася я ў мастака.

— Галерэя ўзяла на сябе ўсе клопаты па арганізацыі яе. Адзінае пытанне, на якое мне давялося адказаць, гэта — што яшчэ патрэбна?..

Пакуль народ атрымліваў задавальненне ад карцін, віна і шашлыкоў, я зноў звярнулася да Леаніда Дзінерштэйна:

— Вас не бянтэжыць сама ідэя клуба для багатых у нашым збяднелым грамадстве?

— Так, жыццё зараз цяжка, але згадзіцеся, гэта не значыць, што ўсім разам трэба класціся і паміраць. Можца паве-рыць, што я шчыра жадаю, каб такіх месцаў нефармальна зносінаў было як мага больш, каб кожны мог прыйсці ў свой ці які яшчэ клуб, але ж калі сёння немагчыма зрабіць гэта для ўсіх, прапануецца не рабіць ні для кога? Што датычыцца маіх адносін да нашых гасцей — што ж, любое грамадства складаецца з саслоўяў. Гэта саслоўе, што нараджаецца сёння, усё роўна адбудзецца. Нем цікава адбыцца разам з ім. Чаму б і не?

Згадзіцеся, што галоўная становячая якасць рытарычных пытанняў у тым, што яны не патрабуюць адказаў.

І зноў пытанне да Леаніда Дзінерштэйна:

— Раскажыце больш падрабязна, як працуецца людзям, якія не ведаюць фінансавых праблем.

— Пакуль што гэта пытанне не для нас. Першую нармальную зарплату мы атрымалі толькі ў верасні. Да гэтага мы ўсе жылі ніжэй узроўню беднасці і працавалі на энтузіязме. Вытрымалі ўсе цяжкасці напэўна толькі таму, што разам з намі працавала група вучоных, той самы «Рэйтынг», пра які я ўжо гаварыў. Вы не паверыце, але дзякуючы іх распрацоўкам, яшчэ ў 1988 годзе мы ўжо дакладна маглі сказаць, што будзем рабіць у 1992...

— Ну, калі такое магчыма, распаўсюдзілі б вы свае распрацоўкі на ўсю краіну. Сёння нельга ўявіць, што нават праз гадзіну адбудзецца, не гаворачы пра чатыры гады...

— Не смейцеся. Я не ведаю, сціпла гаварыць пра гэта ці не, але ў нас існуе

дасканала распрацаваны метады, які з'яўляюцца ноў-хаў у кіраванні. Нашу брыгаду запрашаў да сябе Массавет, урад Радзіі звяртаўся з заказамі. Усе, хто тут працуе, пастаянна праходзяць навучанне ў гэтай групе...

А потым усіх запрасілі ў глядзельную залу на прэм'еру Альтэрнатыўнага тэатра.

Прызнаюся, пра п'есу Мікалая Гумілёва «Гондла» да гэтага часу я не чула нічога. І адразу нават не змагла зразумець, навошта было ўвогуле заводзіць размову пра далёкія ад нас і па часе, і па зместу падзеі. А потым усё хутка стала на свае месцы. Тэма п'есы — канфлікт паміж людзьмі-ваўкамі і людзьмі-лебедзямі, у якім у рэшце рэшт людзі-лебедзі ўсё ж такі перамаюць, але ж цаной гібелі лепшага з іх... Перасцярога, пакінутая некалі чалавекам-лебедзем, загубленым людзьмі-ваўкамі, накіравана на тое, каб нам, сённяшнім, нагадаць, што там, дзе лёцца кроў, пераможцаў не бывае...

«Гондла» — далёка не адзіная п'еса ў рэпертуары Альтэрнатыўнага тэатра. На жаль, не давялося ўбачыць спектакль «Камедыя» па п'есе Уладзіміра Рудава паводле твораў беларускіх аўтараў Аляхновіча і Марушэўскага. Сам гэты тэатр адчувае сябе дастаткова незалежна і ад Міністэрства культуры, і ад іншых уладных структур. Галоўны рэжысёр тэатра Вітас Грыгалюнас растлумачыў гэта вельмі проста: «Тэатр — частка грамадства, і таму мы не можам існаваць асобна ад яго праблем і працэсаў, якія тут адбываюцца». (А можа, і сапраўды без залішняга ціску і прымусу тыя самыя праблемы роднай мовы, з-за якіх сёння толькі што не да крыў б'юцца праціўнікі і прыхільнікі, куды лепш і хутчэй пойдуць? Не бяруся сцвярджаць, але ж прэцэдэнты ёсць).

У планах тэатра — і Клас-клуба — вялікі праект, прысвечаны 400-годдзю з дня смерці Сымона Буднага, якое будзе адзначацца ў наступным годзе. Да гэтай падзеі будзе напісана і пастаўлена п'еса, а галерэя рыхтуе выставу на тэму «Будны і яго час».

І яшчэ пра адну акцыю Клас-клуба не магу не расказаць, хаця адбылася яна і не ў гэты вечар. Галерэя VITA NOVA дапамагла мінскай школе для глухих дзяцей арганізаваць сваю карцінную галерэю з іх малюнкаў і паказала гэтыя, без

перабольшання, надзвычай цікавыя работы на адным з пасяджэнняў клуба.

Калі ў рэшце рэшт скончылася асноўная праграма, народ стаў паступова збірацца за сталікамі ў групы згодна з камерцыйнымі і асабістымі інтарэсамі. Для аматараў чужых вострых адчуванняў хачу сказаць адразу: стрыптызы, танцаў на ражлі і купання ў шампанскім не было. А было проста вельмі позна, і самы час збірацца дамоў.

Вось так баяць свой вольны час мінскія бізнесмены. Нехта пазайздросціць, нехта скажа: сумна, а нехта абурчыцца: зусім нахабнымі сталі, глядзі ты, ужо клубы свае ствараюць. Над гэтым мне хацелася б паразважаць. Чаму нікога не засмучае, што не клубы, а нават палацы маюць тэкстыльшчыкі, трактаразаводцы ці чыгуначнікі (адкуль, дарэчы, і выйшаў Альтэрнатыўны тэатр)? Ну стварылі бізнесмены свой Палац культуры, ні ў кога нічога, між іншым, не адабралі. Некаторыя вельмі цікавыя і вядомыя творчыя калектывы знайшлі тут сабе спонсароў, якія дапамагаюць ім жыць і нас з вамі радаваць мастацтвам. І працуюць там, паверце, нефармальна, і мара ўсіх культурасветпрацоўнікоў — дайці да кожнага — тут у рэшце рэшт здзейснілася. А што тычыцца таго, што карыстаюцца ўсімі гэтымі дабротамі не рабочыя, а бізнесмены, дык чаму гэта раптам яны так нас раздражняць сталі? Нічога новага не адбылося: багатыя ў нас былі і раней, толькі ніхто «чайкам», што вазілі былых партыйных босаў, шкла не біў і дзяржаўныя дачы не падпальваў. (Хаця, думаю, што за куды больш зграбнымі платамі тых жа дач часам адбывалася такое, што выклікала б абурэнне самых прававерных камуністаў).

Ну што ж, з'ява новая, хаця ва ўсім свеце лічыцца членам якога-небудзь клуба — справа самая што ні на ёсць звычайная. І ў тым, што першы такі клуб у нас створаны для людзей замомжных, таксама няма нічога дзіўнага, бо культура патрабуе вялікіх грошай, якіх, на жаль, сёння небагата і ў дзяржавы, і ў розных слаўных грамадстваў. Але ж тое, што яны не толькі самі задаволены тым, як працуе іх клуб, але і пра нацыянальную культуру, мову і інтарэсы тых, у каго няма грошай, каб стаць яго членам, клопацца, — справа, я думаю, становячая. Так што, напэўна, трэба не шляхці шукаць, як прызваць да парадку мінскіх «багатых», а лепш падумаць, як зрабіць, каб і тыя, у каго грошай значна менш, таксама мелі сваё месца адпачынку.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

педагогікі. У званні малодшага навуковага супрацоўніка ён працаваў загалі так званым масавага сектара. З пачаткам вайны вярнуўся ў родную вёску, дзе некаторы час вучыў дзяцей.

Апынуўшыся ў пасляваенны час у Заходняй Германіі, Язэп Гладкі займаецца педагогічнай дзейнасцю і выданнем школьных падручнікаў. У канцы 40-х гадоў ён падрыхтаваў і выдаў «Лемантар», чытанні для розных класаў на беларускай мове: «Малюнікі мінулага», «Помнікі старажытнасці», «Родныя палаткі», «Наша краіна», зборнік беларускіх песень.

Актыўную асветніцкую дзейнасць Язэп Гладкі працягваў пасля пераезду ў ЗША. Ён пісаў артыкулы, успаміны, рабіў апісанні народнага быту, звячяў, абрадаў Лагойшчыны. Да таго ж аднавіў у Амерыцы выдавецтва «Заранка». За восем апошніх гадоў жыцця (памёр Я. Гладкі ў 1972 годзе) ён надрукаваў звыш дзесяці кніжак. Сярод іх «Лемантар для школаў і хатняга ўжытку» — з серыі школьных кніг. Усе ж іншыя — гэта фальклорныя, этнаграфічныя або лінгвістычныя запісы. Несумненную навуковую каштоўнасць мае «Краёвы слоўнік Лагойшчыны», у якім значацца з глумачальнымі прыкладамі звыш 8 тысяч слоў з таго часу, калі беларуская мова захоўвала сваю арыгінальнасць, спрадвечную чысціню. Не менш каштоўная кніжка «Прыказкі Лагойшчыны». Па

колькасці пададзеных прыказак арыгінальнага запісу (каля 2 тысяч) яе можна паставіць у адзін рад са зборнікамі Федароўскага, Насовіча, Лядскага, Дабравольскага.

Добрую памяць пра свайго настаўніка Язэпа Гладкага захоўваюць і сёння старэйшыя жыхары вёскі Міхалкавічы. Пакінуў ён пасля сябе і жывы помнік — ладны сасновы масіў, які тутэйшыя людзі называюць «Язэпаў бор». На пачатку свайго педагогічнай дзейнасці міхалкавіцкі настаўнік выходзіў з вучнямі за ваколіцу вёскі і на пячанай няўдобоцы высаджваў маленькія сасонкі. Пасаджаны яго страннем лес, як і іншыя родныя краявіды, не раз, напэўна, прыгадваў Язэп Адамавіч далёка ад бацькоўскага дому. Сведчаннем таму яго ліст, адрасаваны ў Міхалкавічы сваякам:

«Калісь я прыкладаў вялікія намаганні, каб Міхалкавіцкі бор зашумеў лесам. Я кожнай вясной з вучнямі часта хадзіў у лес збіраць шыпшыкі, здабывалі з іх насенне, а потым садзілі лес. Мне прыходзілася толькі марыць, што за шмат гадоў пасля маёй смерці тут будзе шумець лес, а ў ім будучы чуцца дзіцячыя галасы, дзеці тут будучы збіраць ягады і грыбы. Але незалежна ад маіх старанняў тыя мае мары ажыццявіліся нават пры маім жыцці. Гэта ўсё я даведаўся з вашых лістоў. Цікавейшай навіны для мяне і быць не можа. Цяпер мне і ўміраць будзе лёгка...»

Віктар НЕСЦЯРОВІЧ.

ТЭРЫТОРЫЯ ЦІ НАЦЫЯ?

(Працяг. Пачатак на 1-й стар.)

номернасцю». Нам яшчэ даваецца крануць уласцівага сэнсу гэтае філасафічнае, дэкладнае, «научно-коммунистической» высновы. Зараз звяртаем толькі ўвагу на адну, дужа прыкметную, не менш эксплуатаваную рысу «добрах-вотнасці», якой з акадэмічных і палітычных вышыняў звыклася пазначаць моўнае, нацыянальна-культурнае нядбалства на Беларусі. Адносна кога, дарэчы, метафарычная самаіронія Купалы гучыць не менш пераканальна:

Аграбленія з гонару й кашулі,
З свайго прыпыну выгнанія вон,
Мы дзякуем, што торбы апраунлі
На нас ды з нашых нітак-валакон.
«Перад будучыняй». 1922.

Але абок мастацка-вобразнага асэнсавання нашае нацыянальнае нямогласці (аналіз літаратурных твораў з гэтага глэдзішча — асобнае, вартэе спецыяльнае ўвагі пытанне) айчынная думка назавясала адпаведны навуковы досвед, вяртаемы сёння, пасля працяглага замоўчвання і фальсіфікацыі, у грамадскі кругабег. Перадусім маем на ўвазе фундаментальную працу дзеяча-адраджэнца і гісторыка Аляксандра Цвікевіча «Западно-руссизм» (Менск, 1929), апланчаную трагічнай цаной, разам з многімі іншымі доказамі Беларускае Праўды². «Западно-руссизм», паводле аўтара, ёсць пэўная ідэя-тэарэтычная школа, прадстаўнікі якой «паставілі свайой мэтай дасягнуць, што Беларусь не з'яўляецца апырончонным краем, з свайой гістарычна-нацыянальнай прыродаю, але яна ёсць заходнерускай часткай Расіі». Даследчык і раскрасіў гэтую ідэалагічную з'яву як своеасаблівую супярэчнасць, «адмоўны бок» агульнае гісторыі Беларусі, беларускага руху.

Аналізуючы звалюючы «западно-руссизм» думкі, асабліва яе галоўнага тэарэтыка М. Каяловіча, Цвікевіч фактычна на тым і спыніўся, паколькі, як зазначаў, пасля Каяловіча гэтай школе ўжо «не заставалася сказаць большага». Вывад слушны пры адной агаворцы: калі лакалізоўваць згаданую з'яву канкрэтна-гістарычнымі, дэкладнае, дакастрычніцкімі часовымі рамкамі. У гэтым, канцэптуальным сэнсе «западно-руссизм» Каяловічавага ўзору сапраўды ўяўляў сабою дастаткова завершанае абгрунтаванне непадзельнасці гісторыка-культурнага, увогуле нацыянальнага лёсу Беларусі, званай тады афіцыйна «западно-руссизм краем», ад лёсаў Расіі. Не выпадкова ў сваіх «Чтениях по истории Западной Рос-

сии» ён скрозь націскаў на неабходнасці «знать Западную Россию по-русски» і г. д. і да т. п.

Зыходзячы з падобнае ж адзінарускае званіцы, нічым прынцыпова новым не ўзбагацілі пытанне нават такія арыгінальныя публіцысты, ці не апошнія з магікан дэрэвалюцыйнага, «класічнага» западно-руссизма, як Лукаш Саланевіч ды Іван Саланевіч. Першы з іх на пачатку свайой кар'еры пры заснаванні «Белорусского общества» (1909) ледзь было не дэгаварыўся да неабходнасці «самоопределения самими белорусами» свайго ўласнага шляху, не тоеснага, маўляў, ні маскоўска-расійскаму, ні польскаму. Фактычнае ж разуменне гэтага шляху другі пружанскі гадунец (паходзілі Саланевічы з Пружаншчыны) выказаў даволі разгорнута і паслядоўна ў якасці рэдактара газеты «Северо-западная жизнь», зацятая крытыка «Нашае Нивы», беларускага адраджэнцага руху як такога, пазней жа, на схіле веку, ужо ў эміграцыі ў ролі актыўнага прапагандыста рускае манарха-імперскае ідэалогіі.

Так, у адным з нумароў (1912, 20 снежня) у звароце да мясцовае інтэлігенцыі падкрэслівалася патрэба «не выделять себя из состава российской интеллигенции», паколькі «кроме места рождения ничего больше белорусского интеллигента православного исповедания (за межами праваслаўя ва ўяўленні ідэалагаў «западно-руссизма» беларусаў не існавала. — А. К.) не отличает от интеллигента великорусского и малороссийского: одно отечество, один язык, одна культура, одно прошлое, одно будущее». Адпаведна і нацыянальна-культурную беларускую працу адзэпты «западно-руссизма» кваліфікавалі не інакш, як правакацыяй мясцоваых палыякаў, мянуўчы «белолыхами» беларускіх дзеячаў-адраджэнцаў з «нашаніўскага асяроддзя.

Словам, у абгрунтаванні гістарычнае бездапаможнасці беларусаў, непадзельнасці іхняга духоўна-палітычнага ўтрыманства на «велікарускім» карку «западно-руссизм» дакастрычніцкага гатунку самавызначыўся даволі ясна, з тэарэтычнага боку амаль што вычарпальна.

Але як ідэяная канцэпцыя і яшчэ больш — палітычная практыка, звязаная з адмаўленнем нацыянальна-гістарычнае самастойнасці і саматворчасці беларускага этнаса, «западно-руссизм» і далей, праз усё XX стагоддзе, працягваў і працягвае сваё існаванне, хача пад іншымі назвамі, ідэалагічнымі афарбоўкамі. І ў гэтым пастаянна дзейным сэнсе ён дасюль застаецца змрочным фактам і недарэчным фактарам беларускага жыцця, своеасаблівым комплексам нацыянальнае непаўнацэннасці ў сісіхцы беларуса перад «старэйшым» братам-велікарусам, перад рускаю моваю, рускаю культураю.

І ўсё ж пры нутраным пераёмстве нельга не ўлічваць відавочнае розніцы паміж «западно-руссизмом» XIX — пачатку XX стагоддзяў і яго сучаснымі носьбітамі-вызнаўцамі, паміж «бацькамі» і нашчадкамі, паміж тымі ж Каяловічамі ці Саланевічамі і, беручы мастацка-абагулены тып з Купалавых «Тутэйшых», Мікітам Зносакам або Мікіціем Зносіловым. Той, першы, зрадзіўся і выступаву ў рэчышчы ўласнарускай каланіяльна-асімілятарскае палітыкі на Беларусі. Гэты, другі, прарос, уабраўся ў поўсць і паразытуе на глебе ўласна беларускай, пад аслонай фармальна атрыбутаў беларускае дзяржаўнасці, а цяпер, пасля аб'яўчэння незалежнае суверэннае Рэ-

спублікі Беларусь, нават беларускага суверэннітэту. Наколькі першы сфарміраваўся на выкрыцці «знешняе» небяспекі для беларусаў — паланізма і ўсім сваім пафасам быў скіраваны супраць паланізацыі Беларусі, нагэтулькі другі выказаў свой імпат толькі і выключна на змеганні з беларускім адраджэнчым рухам, у падаўленні і нявечанні беларускага нацыянальнага жыцця.

З гэтага другога пункту гледжання ўсю 70-гадовую гісторыю былое БССР, за невялікім выключэннем першае дэкады, 20-х гадоў, можна разглядаць як гісторыю татальнага панавання і практычнага здзяйснення ідэйных устаноў «западно-руссизма», праўда, у іншых, савецка-інтэрнацыяналістычных шатах. Канчатковая ж мэта абодвух «руссизмов» адна і тая ж: зліцці (палітычнае, эканамічнае, моўнае, культурнае) беларусаў з рускімі; у адным выпадку праз выбаўленне ад «польска-каталіцкае» сапсаванасці, у другім — праз паўсюдную і няспынную інтэрнацыяналізацыю, фактычна — русіфікацыю.

Асімілятарская сутнасць «западно-руссизма» з надзвычайнай нагляднасцю праявілася і праяўляецца ў адносінах да беларускае мовы — асноўнага, у апошнія стагоддзі фактычна адзінага выказніка і гаранта беларускасці ў беларусах. Не выпадкова, што на знявечанне гэтае цэнтральнае артэрыі беларушчыны, духоўнага хрыбта нацыі кіраваліся і дасюль кіруюцца галоўныя высілкі асімілятару. Праілюструем нашу думку трыма спасылкамі — храналагічна і сацыяльна адлеглымі між сабой, тым не менш, вельмі сугучнымі ў сваёй «западно-руссизм» існасці.

Першая. З данясення віленскага губернатара князя М. Далгарукава на імя імператара Мікалая I (1833 год): «Во все времена во всех странах мира язык всегда был и будет непосредственным орудием правительства для достижения всевозможных видов и намерений. Ведь господствующий язык, как господствующее вероисповедание, должны иметь преимущественное уважение перед местными наречиями отдельных пограничных или новообретенных стран. Общее употребление господствующего языка нечувствительно обмирает разнородные племена онаго, истребляет народные предубеждения, затемняет самые предания давней вражды, изглаживает воспоминание о происхождении и наконец, сливает все чуждые племена в один народ».

Другая. З тэлеграмы прадстаўніка ЦК РКП (б) на Беларусі і Літве Машыцкага на імя Леніна, Чычэрына, Сталіна (2 лютага 1919): «БНР была ўтворана з мэтай «показат», што нашы інтарэсы проціворэчат, для таго, чтобы создать промежуточное государство, буфер. С целью заштитить соседей от большевистской заразы нужно было разжечь пагубные националистические чувства и заглушить классовые противоречия. Орудием для сего служил, между прочим, пресловутый белорусский язык, вероятно, изобретенный бежавшими в Польшу Мамонько, Грибом, Скирмунтом. Так делала Рада Белоруссии. Но когда на тот же путь вступило правительство (на чале з Эм. Жылуновічам), декретированное выделение Белорусской республики, на сцене снова появился комедийный белорусский язык. Целесообразность этого акта мы никак понять не можем ни экономически, ни политически, ни этнографически».

Аляксей КАУКА.

[Заканчэне будзе].

СПАДЧЫНА

Імя славуатага беларускага графіка, жывапісца, скульптара Язэпа Драздовіча ў апошнія гады стала зноў вядомым на Беларусі. У кастрычніку ў пасёлку Германавічы Шаркоўшчынскага раёна адбыўся вечар яго памяці. Дзіваком з барадой і доўгімі валасамі, які хадзіў па наваколлях з мальбертам, распісваў у дамах дываны і вельмі любіў слухаць народныя песні, паўстае мастак ва ўспамінах старажылаў. Час даў высокую ацэнку дзейнасці і творчасці Драздовіча, які ўнёс прыкметны ўклад у скарбніцу беларускай культуры. Свята ж у Германавічах паказала, што яго помніцы і шануюць у родных краях.

НА ЗДЫМКУ: служба ў касцёле ў Германавічах, прымеркаваная да Дня памяці Язэпа ДРАЗДОВІЧА.

Фота А. ТАЛОЧКІ.

У Мікалая Максіменкі з вёскі Антонаў Нараўлянскага раёна рэдкая па цяперашнім часе прафесія — бондар. І валодае ён ёю па-майстэрску. Якіх толькі бочак няма ў Мікалая Патровіча: для мёду, для сала, для сыру, ад дэкаратыўнай паўлітравай да столітравой... А паколькі ўсе вырабы Максіменкі зроблены не толькі добра, але і прыгожа, убачыць іх можна як у гаспадарцы многіх яго землякоў, так і ў раённым музеі.
НА ЗДЫМКУ: Мікалай МАКСІМЕНКА са сваімі вырабамі.
Фота С. ХАЛАДЗІЛІНА.

АБ'ЯВЫ

Працяглы час займаюся пошукамі людзей, якія прапалі без вестак у час другой сусветнай вайны на беларускай зямлі. Ведаючы, як складана даведацца пра іх тым, хто жыве па-за межамі Беларусі, прапаную сваю дапамогу. Працуючы ў архівах, перакананы, што шмат чаго ў гэтым напрамку можна зрабіць.

Калі нашых замежных суайчыннікаў цікавіць лёс родных, сяброў, знаёмых, сувязь з якімі парушылася ў вайну ці ў іншы час, можна звяртацца па адрасу:

Беларусь, 222322, Мінская вобл., Маладзечанскі р-н, г. п. Радашковічы, вул. Мінская, д. 8, кв. 4. Брышцену Вячаславу Антонавічу або на адрас рэдакцыі.

У пісьмах прапануецца паведамляць пра расшукваемых як мага больш звестак, па магчымасці прыкладаць фотаздымкі.

26 снежня 1992 года спаўняецца 50 гадоў з таго трагічнага дня, калі ў вёсцы Трыбушкі (цяпер Мірная) Слонімскага раёна гітлераўцы расстралялі 120 мірных жыхароў — мужчын, жанчын і дзяцей. Сёлета ў гэты дзень у вёсцы адбудзецца богаслужэнне па 120 загубленых душах, а таксама сустрэча сыноў, дачок, унукаў і іншых сваякоў загінуўшых.

Сустрэча адбудзецца ў доме Марыі Уладзіміраўны СЫШЧУК (Марыі і Яўгена).

Усіх, хто можа і жадае, запрашаюць прыехаць на сустрэчу.

Абвестку ў газету падала Яўгенія ЮРШО, якая была сведкай трагедыі ў 1942 годзе, а цяпер жыве ў Аўстраліі.

У ВАШУ КАЛЕКЦЫЮ

ПОШТА ВЫПУСКАЕ НОВЫЯ МАРКІ

Вось і зноў філатэлісты нашай рэспублікі і іх калегі за мяжой дачакаліся новых выпускаў паштовых марак, на якіх напісана «Беларусь». У канцы верасня на Мінскім паштамце сабраліся філатэлісты сталіцы, бліжэйшых гарадоў, госці з Гомеля, Оршы, Магілёва, Лунінца, прыехала некалькі чалавек з Вільнюса: мінская пошта праводзіла чарговае спецыяльнае гашэнне карэспандэнцыі, прысвечанае 1000-годдзю Беларускай праваслаўнай царквы. Упершыню праводзілася гашэнне аж тры дні — 25—27 верасня, і ўвесь час філатэлісты прастойвалі ў доўгіх чэргах. Да юбілею быў выдзелены паштовы блок з адлюстраваннем на яго марцы крыжа Ефрасінні Полацкай, на полі блока полацкая Спаса-

падобнага тыпу збудаванне. З 1960 года ў Камянецкай вежы знаходзіцца філіял Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. На працягу многіх мінулых гадоў праўленне Беларускага таварыства філатэлістаў звярта-

лася ў Міністэрства сувязі СССР і БССР з просьбай аб выпуску паштовага канверта ці маркі з адлюстраваннем унікальнага збудавання, але па невядомых прычынах просьбы заставаліся без адказу. Сёння з задавальненнем наклеіваю гэтую марку на канверт, адпраўляючы пісьмо сваім калегам у блізкае і далёкае замежжа.

Больш пашанцавала ў філатэліі Нясвіжскаму замку. Пошта былога СССР прысвяціла гэтаму помніку архітэктуры чатыры канверты, на малюнках якіх дадзены адлюстраванні розных архітэктурных пабудов замка. Але канверты расказваюць не пра Нясвіжскі замак, а пра санаторый «Нясвіж», размешчаны ў замку з 1945 года. На ўсіх канвертах адзін і той жа надпіс: «Беларуская ССР. Санаторый «Нясвіж». Новая ж марка расказвае аб архітэктурным помніку, закладзеным князем М. Х. Радзі-

Ефрасіннеўскай царква і адна з фрэсак гэтага храма XII стагоддзя, пабудаванага дойлідам Іаанам. На першай марцы Рэспублікі Беларусь была зроблена наддрукоўка: «1000-годдзе Беларускай праваслаўнай царквы». Гэты ж надпіс быў на спецыяльным штэмпелі з адлюстраваннем трох царкоўных купалаў і крыжа. Міністэрства сувязі і інфарматыкі рэспублікі выдала спецыяльны канверт «Першага дня», на малюнку якога паказаны план старажытнага Полацка і адзін з храмаў. Новыя паштовыя выпускі па гісторыі нашага краю зоймуць дастойнае месца ў альбомах філатэлістаў.

У сярэдзіне кастрычніка была пушчана ў паштовае абарачэнне новая шасцімарачная серыя мініячур, што расказвае аб старажытных архітэктурных помніках рэспублікі. Маркі гэтай серыі шматфарбныя, арыгінальна выкананы.

Серыю адкрывае мініячюра з адлюстраваннем Камянецкай вежы (гарадскі пасёлак Камянец Брэсцкай вобласці). Белая вежа, Камянецкі слуп — помнік старажытнага абарончага дойлідства, пабудаваны ў XIII стагоддзі архітэктарам Алексеем (пагодле падання), вядомага далёка за межамі нашай рэспублікі, бо гэта адзінае

вілём Сіроткам у 1583 годзе. Надпіс гаворыць: «Нясвіжскі замак. XV—XIX ст. ст.». У будуйніцтве яго прымаў удзел (да 1599 года) італьянскі архітэктар Я. М. Бернардоні. Замак неаднаразова разбураўся (асабліва ў час руска-шведскай вайны ў 1706 годзе), аднаўляўся (у 1726 годзе архітэктарам К. Ждановічам), перабудоўваўся. На працягу XVIII стагоддзя замак будавалі архітэктары М. Педзці, М. Фларыяновіч, К. Спамкани, А. Лоці, у XIX стагоддзі рэстаўрацыйныя работы вяліся архітэктарам М. Цейдзікам.

Аб Мірскім замку яшчэ ў 30-х гадах раскавалі філатэлістам паштовыя выпускі Польшчы. Тады была выдзелена марка і паштовая картка з адлюстраваннем замка. Просьбы беларускіх філатэлістаў прысвяціць Мірскаму замку (Гродзенскай вобл.) паштовую

марку ці канверт не сустрэлі падтрымкі ў былых міністэрскіх вярхах. На марцы новага выпуску паказаны Мірскі замак — помнік абарончай архітэктуры XVI стагоддзя (гэты замак яшчэ называюць раўнінным), пабудаваны княжацкім родам Ільінічаў. Нейкі час Мірскі замак належаў князям Радзівілам (з 1568 года), затым Вітгенштэйнам і Святаполк-Мірскім. Асады замка ў 1655, 1706, 1794 і 1812 гадах прывялі да значных разбурэнняў гэтай унікальнай пабудовы. Замак неаднаразова рэстаўраваліся, але работы так ніколі і не былі даведзены да канца. Апошняя рэстаўрацыя была пачата ў 1969 годзе. Марка, прысвечаная Мірскаму замку, — гэта не толькі напамінак пра нашу архітэктурнае багацце, але і дакор нам, сучаснікам, што не змаглі захаваць такое багацце.

Наступная марка прысвечана гродзенскай Барысаглебскай (Каложскай) царкве. Гэты помнік старажытнага дойлідства

быў пабудаваны ў XII стагоддзі ў стылі мясцовай гродзенскай архітэктурнай школы. Хачу адзначыць, што савецкая пошта не пецціла філатэлістаў паштовымі выпускамі з адлюстраваннемі культурных пабудов, а калі і былі такія выпускі, то яны раскавалі пра Дом кіно ў Мінску, а не пра касцёл Сімяона і Алены, ці пра планетарый у Лідзе, а не пра Лідскі Іосіфаўскі касцёл піараў. Толькі ў канцы 80-х — пачатку 90-х гадоў з'явіліся такія выпускі — канверты з адлюстраваннем Полацкага Сафііскага сабора XI—XVIII стагоддзяў, случкай Міхайлаўскай царквы XVIII стагоддзя. Таму марка з адлюстраваннем Барысаглебскай царквы ў Гродне сустрэла філатэлістамі з вялікай цікавасцю.

Чарговая мініячюра гісторыка-архітэктурнай серыі прысвечана Полацкаму сабору Спаса-Ефрасіннеўскага манастыра. Пра гэты архітэктурны помнік было сказана вышэй.

На апошняй мініячюры серыі дадзена адлюстраванне заслаўскай Спаса-Праабражэнскай царквы, пабудаванай у XVI—XVII стагоддзях (г. п. Заслаўе Мінскай вобласці). Царква неаднаразова перабудоўвалася (1678, 1865 гады) і рэстаўравалася (1967—1971 гады). У XVII стагоддзі да царквы была прыбудавана многаярусная 35-метровая вежа, паказаная на пярэднім плане малюнка маркі. Царква гэтая ўваходзіць у Заслаўскі гісторыка-археалагічны запаведнік.

Новая гісторыя беларускай філатэліі працягваецца.
Леў КОЛАСАУ.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом [таварыства «Радзіма»].

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку»
Тыраж 5 500 экз.
Індэкс 63854. Зак. 2202.
Падпісана да друку 7.12.1992.